

АЯЛГА ДУУНАЙ ҮРГЭЛ

9 н.

УУЛЗАЛГЫН БАЯР

16 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүтэдэ арадай сонин

2014 оной
июниин 19
Четверг

№ 22 (21972)
(887)

Гарагай 5

www.
burunen.ru

Түнхэнэй Далахай һуурин хэдэн зуун жэлэйнгээ түүхэ соо нимэ олон айлшадые угтан абаагүй байгаа. Хэды тингэбэшье, эндэхи ажаһуугшад “Буха ноёной ехэ тайлган” гэхэн регион хоорондын хуралдаанда хабаадагшадые үндэр хэмжээндэ угтан абаа. Энэ үйлэ хэрэг ганса Буха ноёндө мүргэлһөө дулдыдаа бэшэ, мүн олон тоото хэмжээнһээ бүтөө. Тэндэ “Архин дуунай” аргагүй һонирхолтой мүрысөөн, “Ёохорой һүни” гэхэн олондо һайшаагдаһан республиканска фестиваль, эрдэмэй-практическа конференци болон бусад үйлэ хэрэгүүд гурбан үдэрэй турша соо болоһон байна.

Борис БАЛДАНОВ.

(Үргэлжэлэһинь 8-дахи июурта).

Түүхэдэ ороһон үйлэ хэрэг

БУХА НОЁНОЙ ЕХЭ ТАЙЛГАН

Борис БАЛДАНОВ фото.

Уважаемые читатели! Завершается подписка на II полугодие 2014 года.

Спешите подписаться на наши издания!

Издания	Выход	Условия	Подписная цена на 6 месяцев	на 1 месяц	Издания	Выход	Условия	Подписная цена на 6 месяцев	на 1 месяц
Газета “Бурятия” Индекс - 50908	Вт. Ср. Пт.	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1. подписка через УФПС 2. до востребования	1005,18 руб	167,53 руб	Журнал «Байгал» Индекс - 78408	6 раз в год	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1.подписка 2. до востребования	419,40 руб	139,80руб.
		а) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1. с получением в редакции 2. с доставкой в организацию (по городу)	624,84 руб	104,14 руб			б) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1.с получением в редакции 2) с доставкой в организацию (по городу)	326,22	108,74
			400 руб	66,70 руб				300,00 руб.	100 руб.
			450 руб	75 руб				300,00 руб	100 руб.
Газета “Буряад Үнэн” Индекс - 50901	Среда	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1. подписка через УФПС 2. до востребования	527,34 руб	87,79 руб	Журнал «Байгал» Индекс - 78407	6 раз в год	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1.подписка 2. до востребования	419,40 руб	139,80руб.
		а) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1. с получением в редакции 2. с доставкой в организацию (по городу)	339,60 руб	56,60 руб			б) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1.с получением в редакции 2) с доставкой в организацию (по городу)	326,22	108,74
			265 руб	44,20 руб				300,00 руб.	100 руб.
			275 руб	45,90 руб				300,00 руб	100 руб
Газета “Спорт- Тамир” Индекс - 31113	Среда	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1. подписка через УФПС 2. до востребования	339,30 руб	56,55 руб	Журнал «Одон» Индекс - 73879	12 раз в год	а) ЧЕРЕЗ ПОЧТУ: 1.подписка 2. до востребования	300,42 руб.	50,07 руб.
		а) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1. с получением в редакции 2. с доставкой в организацию (по городу)	274,30 руб	45,71 руб			б) ЧЕРЕЗ РЕДАКЦИЮ: 1.с получением в редакции 2) с доставкой в организацию (по городу)	271,50	45,25
			220 руб	36,70 руб				270,00 руб.	45 руб.
			250 руб	41,70 руб				270,00 руб	45 руб.

Россиин үдэр – Улаан-Үдэдэ

ЭХЭ ОРОНОО ГАМНАЯ, ҮРГЭЕ, ХҮСЭТЭЙ БОЛГОЕ

Нараар гэрэлтэн Улаан-Үдэ хотын Соведадэй талмай дээрэ үнгын найхан сэсэгүүдэй халбаршаһан мэтээр холоһоо харагдаба. Гоёор шэмэглэгдэн гол тайзанай урда тээнэ элдэб янзын хубсаһатай үндэнэ яһатан ород хорооводто дүхэриглэн, иишэ тишээ угалзатан ябажа байба.

Духовой оркестрэй огсом, дюруун хүгжэм шагнаһан Улаан-Үдэ хотынхид, хариин ороной айлшад яаран гэшхэлжэ, гол тайзан тээшээ дүтэлбэ. Удангүй энэ тайзан дээрэ Буряад ороймнай, Улаан-Үдын захиргаанай хүтэлбэрилэгшэд уригдаба. Россиин гимнын ээдэлхэнэй удаа Буряад Республикын Толгойлогшо – РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын амаршалгын үгнүүдые хэлэхэдэ, “20 жэлэй саана энэл үдэр Росси гүрэмнай бээ даанхай гүрэн боложо, бүхэ бэрхшээлнүүдые дабажа гараад, хүгжэжэ, бэхижэжэ, бүхэ дэлхэй дээрэ мэдээжэ болоһон байна” гэжэ тэмдэглэбэ. “Олон үндэнэ яһатанай ажаһуудаг

гүрэндэмнай Крымэй бусаһые дэмжэн, хамтын хэлсээнэй зүбшөөрэлгын (соглашение) ёһоор 1 миллион түхэриг Крымэй зондо үгтөө, хохидолдо ороһон бусад республикада туһаламжа хүргэгдөө. Россиин бүридэлдэ Буряадай ороһоной 350 жэлэй ойн баярай найндэр ехэ найн үнгэрөө, арадуудай эб нүхэсэл бэхижүүлээ... Байгалай хажууда оршодог республикамнай Россиин хүгжэлтэдэ өөрингөө хубита оруулха зэргэтэй гэжэ Россиин Президент В.В. Путин тэмдэглэе. Тиимэнээ өөһэдэмнай түрэл гэр болохо Россиигаа гамная, үргэе”, гэжэ Вячеслав Наговицын онсолһон байна.

“Энэ талмай дээрэ ерэнэн таанар Эхэ орондоо үнэн сэхэ патриодууд болонот, таанар ажал хэрэгүүдээрээ Эсэгэ оройнгоо хүсэ шадал бэхижүүлнэ гэшээт. Бүхэ дэлхэй дээрэ манай ороние тоодог болоо. Росси – федеративна гүрэн. Россиин гүрэнэй бүридэлдэ 350 жэл соо Буряад орон ажабайна, 150 гаран үндэнэ яһатан, арадууд этэй ээтэйгээр ажаһууна. Тиимэнээ ехэ хүсэн болоно бшуу. Залуушулда жэшээ харуулдаг ажалай болон

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

дайнай, ара талын ветерануудые онсолон амаршалнаб. Залуу зондо хандаха дуран хүрэнэ: Эхэ орондоо, түрэл республикада аша туһатай байхые оролдохо ёһотой болонот”, гэжэ республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич тодорхойлобо. “Нэгэ ехэ гүрэн соогоо Крымдэ оршодог Герой-хото Севастопольтой хамта Россиин үдэр тэмдэглэнбди. Крымэй бусахада, бидэ бүри хүсэтэй болободи”,

гэжэ амаршалгынгаа үгнүүд соо республикын Ахамад Федеральна инспектор Александр Ключихин тэмдэглэе. “Элдэб соёлтой зун Улаан-Үдыемнай түрэл орон нютагнай гэжэ нэрлэдэг болонхой. Тиимэнээ республикатая хамта хүн зоной, илангаяа үхибүүдэй ажабайдал саашадаашье найжаруулхые оролдохобди”, гэжэ хотын мэр Александр Голков амаршалба. Буряад хэлэн тухай найхан шүлэг 1-дэхи

республиканска Үндэнэн лицей-интернадад хурагша Эржена Будожалова уран гоёор уншаһан байна.

Митингын һүүлдэ болоһон Улаан-Үдын хотын захиргаанай соёлой комитедэй аргагүй олон артистуудай, элдэб үндэнэ яһатанай хабаадалгатай, баян програматай концертдэ гоёнууд дуунууд хэдэлбэ, огсом хатарнуудые хүүгэдэй искуствын хургуулинуудай ансамбльнууд харуулба, ород болон ёохорой хатарнуудта зон дүхэриглэн хатаралдаба. Бүхэли үдэрөөрөө үргэлжэлһэн арадуудай гар урлалай выставкэ-яармагууд, хатарай флеш-моб хотынхидай һонирхол татаа.

Үдэшлэн Соведадэй талмай дээрэ залуушуулай концерт, дискотека үнгэргэгдэбэ, үнгын гэрэл туяа сасарууһан фейерверк тэдэниие баясуулаа. “Лаккитон” булаг, Валико Гаспарян, Эдуард Оздоев, Валерий Плотников, бусад эстрадын “одод” дуулалдаба. Байгуулагдаһаар 20 жэлэй ойдо зориулагдаһан Россиин үдэрэй найндэр үндэр хэмжээндэ үнгэрөө гэжэ тэмдэглэхээр.

Бэлигма ОРБОДОВА.

ХАЛЬМАГАЙ СУУТА ХҮБҮҮН - БУРЯАД ОРОНДО

Сэлмэг ШАГДУРОВАЙ фото.

Урда долоон хоногто Хальмаг оройной урдаа хараха хүбүүдэй нэгэн, кикбоксингоор хэдэн удаа дэлхэйн чемпион болоһон, байгша оной мартын 28-да Греци гүрэнэй тон шанга хүбүүнтэй үнгэргэгдэн тулалдаанда тэрэнэ хоёрдохиёо шүүжэ, спортын суута харгы дүүргэн, мүнөө түрэл республика Росси гүрэнэй Федерациин Соведадэ тулөөлжэ ябаһан Бату Хасиков манай орон айлшалжа ерээ.

Тиэхэдэ Батухан (иимэ нэрээр ринг дээрэ алдаршаһан юм) дэлхэйн хэдэн тон шанга тамиршадтай тулалдабашье, нэгэндэнше ринг дээрэ шүүгдэнгүй ошоо. Нютагтаа энэ суута хүбүүмнай Хасгин Бата гээд нэрлэгдэдэг юм.

- Обогшини “хазаша” гэнэн үгһөө эхиёе абаһан байна. Тиимэнээ ши ринг дээрэ эсэргүүсэгшэдтэ шүүгдэхгүйн, булигдахагүйн тула хазажашье шадаха аргатай байгаа, - гэжэ тэрэнтэй уулзахадаа, Хамба лама Дамба Аюшеев хэлэһэн байна. Зарим зон обогшын “Хасагай Бата” гээд оршуулна.

-Танай орон нютаг түрүүшынхие айлшалжа ерэнэндэ, би тон баяртай байнаб. Илангаяа Ивалгын дасанда орожо, бурхандаа мүргэнхэндөө. Үшөө самолёдор ниидэжэ ябахадаа, ямар гоё найхан үзэсхэлэн нютаг гээшэб гэжэ тооложо ябаа нэм, - гэжэ тэрэ хэлэе. Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевичэй урилгаар дахинаа энэл зундаа Сурхарбаанай үедэ ерэхэ тухайгаа тэрэ мэдүүлэе. Бату

Хасиков манай ноёд сайдаар уулзахадаа, Буряад орондо спортоор тулалдаанай зүйлнүүдые яагаад саашан хүгжөөжэ, үндэр шата дээрэ гаргаха аргатайб гэжэ хөөрөлдэн байна. Тэрэнэй удаа ОФК соо “Кубок Востока” гэнэн мурисөө ошо-жо, хаража, дүй дүршэлэйнгөө зарим тэды арга боломжонуудые сугларһан зондо харуулаа.Үглөө үдэрын тэрэ абатаа болон нүхэдөөрөө Түнхэнэй аймаг зорижо ошоо. Эндэ тэрэнэй айлшалгын программа, минии ханахада,тон һонирхолтой байгаа. Ушар юуб гэхэдэ, утаһаар хөөрөлдэхэдэмни, аймагай захиргаанай спортын таһагыё даагы Валентин Ошоров суута тамиршаниие илангаяа хүүгэдтэй уулзуулха, һуруинуудай спортын байшангуудта урихые оролдохобди гэжэ хэлэе. Тэрэ Тооро, Зуун Морин, Аршаан һуруинуудай спортын байшангуудта ошо-жо, тэндэ тэрэниие хүлээжэ байһан хүүгэдтэй, залуушуултай, тамиршадтай уулзаа. Нонюуша үхибүүд олон тоото асуудалнуудтай тэрэндэ хандажа, дүрэ зурагаа буулгууһан байна.

- Ганса спортдо онсо анхаралаа хандуулангүй, харин ном судартаа гол анхаралаа хандуулхые оролдохобди, - гэжэ тэрэ хургуулин наһанай үхибүүдтэ үрешэн байна. Энээнэй хажуугаар Аршанда болоһон уулзалгада тэрэ сугларһан зоной урда “чичердэг” гэнэн хальмаг арадай хатар харуулжа, сугларһан зоние ехэтэ баярлуулаа.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

Һүүлшын һонинууд

НИГҮҮЛЭСХЫ МАРАФОН ҮНГЭРӨӨ

Буряад орондо “Доброе сердце” гэнэн нигүүлсэхы хэмжээ ябуулга үнгэрөө.

“Пусть всегда буду я!” гэнэн нигүүлсэхы жаса нари (онкологи) үбшэндэ нэрбэгдэнэн үхибүүдтэ туһа хүргэе зорилготойгоор 2010 ондо байгуулагдаһан юм. Тэрэ гэнээр энэ найхан сэдхэлэй хэмжээ ябуулга Буряад орондо гурбадахияа эмхидхэгдэбэ. Түрүүшын жэлдэ эмхидхэгдэнэн марафондо 2 миллионһоо үлүү мүнгэн зөөри суглараа нэн, харин 2012 ондо болоһон хэмжээ ябуулгада 4 миллион түхэриг суглараа. Эндэ сугларһан мүнгэн зөөри үбшэн үхибүүдые холо хотонуудта байдаг эмшэлгын газарта ошохо биледэй мүнгэндэ, тэдэнэй байха байрада гаргашалагдадаг. Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицынай тэмдэглэнээр, гүрэнэй бюджетдэй мүнгэн эдэ хэрэгүүдтэ гаргашалагдадаггүй, харин ганса эм домдо, аргалалгада түлэгдэдэг байна.

Июниин 10-да үнгэргэгдэнэн нигүүлсэхы ажаябуулгануудай, тус марафонной болон худалдаа наймаанай аукционной хүсөөр нигүүлсэхы энэ жасын һан руу 2 миллион түхэриг оруулагдаба.

Мүнөөдэрэй байдлаар, манай республика дотор 147 үхибүүд нари үбшэнһөө аргалуулагдаба.

БУРЯАД ОРОНЬОО 1300 ХҮН СЭРЭГЭЙ

АЛБАНДА ТАТАГДАХА

Сэрэгэй албанда таталгын хабаарай хаһада Буряад Республикын сэрэгэй комиссариадта 18-һаа 27 наһан хүрэтэр 4,5 мянган залуу бүһэтэйшүүл бүридхэгдөө.

Тэдэнэр сэрэгэй бүридэлдэ табигдаа, эмшэдэй шалгалта гараа, бүхыдөө 70 процент бүридхэгдөөд байна. Мэргэжэлтэдэй багсамжалгаар, тэдэнэй гурбанай нэгэ хубинь һуралсалай шалтагаар алба хааха болзор хойшолуулагдаха, мүн зариманиинь бэеын муу тамирай шалтагаһаа алба хаахагүй. Мүнөө жэлдэ Буряад оронһоо сэрэгэй албанда 1300 хүн татагдаха түсэбтэй. Албанда таталга май һараһаа эхилэнхэй, мүнөө 300

хүбүүд Сэрэгэй зүүн округ руу эльгэгдэнхэй. Июлиин эхээр сэрэгэй албанда таталгын хаһа дүүрэхэ.

ҮХИБҮҮДЫЕ ЭЛҮҮРЖҮҮЛГЫН ХАҢА ЭХИЛЭНХЭЙ

Зунай сагта үхибүүдые элүүржүүлхэ, амаруулха гэнэн хэмжээ ябуулгада ехэ анхарал табигдадаг гэшээ.

Улаан-Үдэдэ энэ байгша 2014 ондо 7-һоо 18 хүрэтэр наһанай 47 мянга 100 үхибүүд ба эдиршүүл элүүржүүлэгдэхэ түсэбтэй. Үхибүүдэй амаралтын лагерьнуудта нэн түрүүн хэсүү ажабайдалда ороһон үхибүүд болон үбшэн үхибүүд амардаг. Улаан-Үдэ хотын муниципальна хүдөөгэй “Старт”, “Рассвет”, “Березка”, “Чайка”, “Надежда”, “Огонек”, “Байкальские волны”, “Родник” гэнэн хамта дээрээ 8 лагерьнуудта 6 мянган үхибүүд амархаар хараалагдаба.

БААТАР СЭРЭГШЭДЭЙ

ЗАМААР

Халхын-Голой дэргэдэхи советмонгол сэрэгшэдэй байлдаанай дайшалхы замаар Буряад оронһоо 40 хүн Монгол орон руу август һара соо аяншалгада гараха юм.

Тэрэ үеын дайнда хураггүй үгы болоһон сэрэгшэдые бэдэрхэ, дайшалхы сэрэгэй зам дабтажа, элдэб шэнжэлэлгын ажал ябуулха зорилго хадаа залуушуул болон эдиршүүлдэ Эхэ орондоо дурлал хүмүүжүүлнэ. Эндэ ганса хургуулин хурагшад, оюутад бэшэ, мүн сүүдэй приставүүд ба УИНАй албанай мэргэжэлтэд хабаадаха юм.

Бэдэрэлгын энэ хэмжээ ябуулгада мүнөө жэл түрүүшынхие Халхын-Голой байлдаануудай 75 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан зохёохы харалганда илагша үхибүүд хабаадалсаха.

1939 ондо Хитад-Монголой хилэ дээрэ манай сэрэгшэд Японой сэрэгтэ ехэ эсэргүүсэжэ, Георгий Жуковай тэмдэглэнээр, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхиндэ Япон гүрэнэй Советскэ Союз руу довтолон оролгодо һаалта хэлэн юм гээд хануулаа.

Цырегма САМПИЛОВА.

Буряадай Правительствоын "сэхэ утаһан"

ГЭР БАЙРЫН АМИН ШУХАЛА АСУУДАЛНУУД ТАБИГДАА

Байгша оной июниин 10-да "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанда Буряад Республикын барилгын министрэй 1-дэхи орлогшо Евгений КОРКИН уншагдай асуудалнуудта харюусаба.

- Мэндэ амар, Евгений Александрович! Асуужа болохо гү? Буряад Республикын гэр байрын болон коммунальна хангалтын ажахын ниитэ байдал ямар гэшэб?

Светлана Доржиева, Улаан-Үдэ хотын ажаһуугша.

- Та хото газарта ажаһуудаг хэн хойноо гэр байрын болон коммунальна хангалта үзүүлдэг ажахын ямар байдалда байһаниень хайн мэдэнэ ёһотойт. Буряад Республикадахи ЖКХ-гай байдал Россиин бусад можо нютагуудһаа үлүү хайн, мүн баһа дутуу, дорой гээд хэлэхын аргагүй даа. Ажахыда ашаглагдажа байһан техникын ехэнхинь хуушараа. Бүхы гүрэнэй ЖКХ иимэрхүү байдалда байна гэжэ үшөө дахин һануулнаб.

Түс бэрхэшээл шийдэхын тулада Буряад Республика горитой мүнгэ һомолно. Нёдондо 1 млрд 100 млн түхэриг гаргашалагдаһан байна, энэ жэлдэ 900 млн түхэриг түсэб соо бии. Ябан ошон, энэ мүнгэн нэмэжэше болохо. Нэльбэн шэнэлэлгэдэ гү, али үмхирһэн техникэ урилха хэрэгтэ энэ мүнгэн дамжуулагдаха байна. Зарим нютагуудта оршон үсын эрилтэнүүдтэ харюусаһан модульно котельни тодхонобди. Гэр байра дулаагаар хангаха хэрэг тэрэ нютагуудта һураггүй хямда боложо үгэнэ. Гал түлидэг, тогонуудай ажал хинадаг мэргэжэлтэд урданайхида орходоо үсөөн болоһон тула салин хүлһэнэй, налог татабариин асуудалнууд дары шийдхэгдээд орхино. Зайн гал, шулуун нүүрһэн нилээн алмалтатай боложо, мүнгэниинь хүртэмжэтэй болоодхино.

БAM шадар оршодог Янчукан һуурин хараад үзэбди. Тэрэ хадаа Хойто-Муяын тоннелин баруун бээдэ оршодог байна. Анхандаа БAM шадарай нютагуудта 100-гаад мянган хүн ажаһуудаг һаа, мүнөө тоолоболнай, арай гэжэ 30 мянган халуун ами олохобди. Гэхэ зуура котельнинүүдын Улаан-Үдынхидэл адли арьягар томонууд. Ямархан котельнинүүд байгаа хаб гээд бээдэ ойлогшо абахын тула Улаан-Үдэдэхи Аэропорт һууринай гү, хотын Зүүн Хүтэлдэхи (Зарече) котельни шэнги томо гэгшын дулаагаар хангадаг байшангууд БAM шадарай нютагуудта байна. Үнөөхи Янчукандаа бусаябди. Тэндэманай 4 үүдэтэй 5 дабхар хоёрхон лэ гэр, хүүгэдэй сэсэрлиг, һургуули, вокзалһаа бэшэ ондоо юуншые үгы. Томо котельни тэдэниие ехэ гэгшын мүнгэн гарзада оруулдаг байгаа. Модульно котельни бариха гэхэдэманай, хуушан котельнинихид, нютагайшые арад зон түрүүшээр дурагуйлхөө. Юуб гэхэдэ, урдань 36 хүн хүдэлдэг һаа, шэнэ тогооной дулаагаар хангадаг болоходо, 11 хүн хуушан ажалдаа үлэхэ байгаа ха юм. Харин мүнөө болоходо, энэ бэрхэшээл хүсэд шийдхэгдээ. Ажалгүй болоһон мэргэжэлтэд түмэр замда хүдэлнэ. Ондоошые ажал олоо. Хамагай голын хэн хэндэшые үригүй болоо.

Буряадай хойто бээер саашаа ябаад, Нижнеангарск хүрээбди. Тэндэ хүдэлжэ байһан котельнинүүдэй доторыень шэнэлхэдэманай, байдал эрид хубилаа. Хэрбээ урдань 11 тогоо халаажа, шулуун нүүрһэ хайра гамгүйгөөр галдадаг һаа,

Аркадий БАТОМУНКУЕВай фото.

мүнөө шэнэ 3 тогоогоо түлэхэдэнь, байра байшангууд соо дулаахан, үнэ сэнгын хямдахан, зонийн жаргалтай ажаһууна.

Нёдондо Загарайн аймагай Татаарай булаг (Татарский ключ) һууринда котельни шэнээр баряабди. Дээрэ үедэ баригдаһан өөрын арьягар котельни халаһан, хандарһан байгаа. Тиигээдшые тэрэн нютагаһаа аяр 5 модоной зайда оршодог бэлэй. Харин мүнөө шэнэ котельнитэй болоһон арад зон ханаагаа амараа. Сэхыень хэлэхэдэ, эхин дээрээ тэрэ котельни тааруулан зохилдуулхда, хүлээгдээгүй бэрхэшээлүүд гаран алдаһан байна. Мүнөө тэдэ бүгэдэ усдагданги.

Буряад Республикада бүхы дээрээ 585 котельни бии. Нэгэ зулаар бултыень нэльбэн шэнэлхэ, шэнээр бариха арга боломо маанатад үгы. Нэгдэхээр, горитой мүнгэн хэрэгтэй. Хоёрдохөөр, тиимэ мүнгэнэй олдоошые һаань, сагай богони хугасаа соо котельни тодхохо мэргэжэлтэд тоотойхон байна ха юм даа. Хэды тимэмшые һаань, мүнгэ энэ хэрэгтэ олохол шухала. Мүнөө, жэцэнь, Сбербанкын мүнгэн дээрэ Татаарай булагтахи (Татарский ключ) котельни баригдаһан гэшэ. Тэндэ бюджет мүнгэ гаргашалаа бэшэ. 2 шахуу жэлэй саана Буряад Республикада акционернэ "Республикын Хүтэлбэрилхы компани" гэнэн ниггэм байгуулагдаа хэн. Хүдөө 10 нютагта энэ байгуулга коммунальна ажахы өөр дээрээ даажа абаад, арад зондо шухала хэрэг бүтээжэ байна. Мухар-Шэбэр, Ивалгын аймагай Сотниково һуурин, Кабанскын аймаг, Байгал шадарай аймаг. Удаадахи 5 һууринда удахагүй орохоор бэлэн байһанаа энэ байгуулга мэдүүлэнхэй. Тэдэманай нэн түрүүн мүнгэ олоод, удаань хуушарһан бараа шэнэлнэ. Удаань алмагдаһан мүнгэндөө урьһаламжяа хаажа ерээд, ажалаа саашань ябуулна.

Выдрино һуурин һая болотор ехэл хүндүүлхэй газар байһан. һүүлэй жэлнүүдтэ яагаад шулуун нүүрһэ тишэнь абаашадаг бэлэй гэнэн асуудал хурсаар табигдадаг хэн. Мүнөө тэндэ "Республикын Хүтэлбэрилхы компани" оронхой, урагшатай хүдэлжэ байна. 3 котельнинүүдэй нэгыень мүнөө жэлдэ хаахабди. Нютагай зон дулаагаар хангагдаһанай түлбэрийн 95% хангана. Хэрэг манай һанаһан соо түргэн бүтөөшөгуй һаа, байрадаа тогтоногүй, урагшаал ахижа байна. Бидшые баһа эндэ тэндэхи бэрхэшээлүүдэ нюунагуйбди. Арга шадалаараал болонобди даа.

Улаан-Үдэ абаад хараа һаамнай, Водоканал-БКС гэдэг зангилаа байна. Тэрэн тухай та намшыегүйгөөр мэдэнэ ёһотойт. Намар тээшэ тэндэхи бэрхэшээл, арсалдаата байдал шийдхэхэ гээбди гэжэ би бодомжолноб. Танай асуудалда харюусаба гүб, Светлана?

- Тон тодорхойгоор харюусабат. Баясаһанаа мэдүүлнэб.

- Бидэ Карл Марксын нэрэмжэтэ гудамжын 19-дэхи гэртэ байдагбди. Маниие тойроод байһан бүхы гэрнүүдтэ, тэрэ тоод хамтын байрадашые уһа хаядаг соргонууд тодхогдонхой. Хоёрдохы асуудал гэхэдэ, манай гэр капитална заһабарилгада (нэльбэн шэнэдхэлгэдэ) хээээ орохоб?

Евгения Петровна.

- Евгения Петровна, сайн байна! Та хэндэ хандаа нэмта?

- Би манай гэртэ байдаг ажаһуугшадай гар табилгатай бэшэг бүтээгээд, үни заяанай ябадал хэнэб. Теэд хэн, юуншые гэжэ харюусаһануй даа. Районийнгоо депутатад хандаһан байна. Тэрэ гэнээр 2 депутат хэлгэжэ үрдэ. Ядахадаа, ЖЭУ-шые ошоо нэмби. Бэшэгүүдэйми хууладаһан хадагалаатай бии.

- һайн лэ гэшэ, Евгения Петровна. Танай гэр ямар хүтэлбэрилхы компанида хабаатайб? Хэды шэнээн түлбэри оруулдагбта? Гэрэй ниитэ байдал өөдөн татаха зорилготой түлөөһэ оруулдаг бээт?

- Тиимэ. Тиимэ түлбэри бидэн оруулдагбди.

- Жэжэ заһабарилгын мүнгэ түлэнэгта? - 2 таһалгатай байрынгаа мүнгэ түлэхэдөө, жэжэ заһабарилгатайгаарнь тоолоходоми, һарын 700 түхэриг болодог. Нүхэртээ хоюулан байдагбди.

- Ойлгосотой. Тиигэбэл иигэжэ шийдхэе. Тамнай гэртээ хододоо байдаг юм бээт?

- Ехэнхидээл гэр шадартаал байдагбди. Үдэртөө хаа-яа дэлгүүр руу харгылашаб.

- Ойлгосотой. Би танай телефон бэшэжэ абаад, гэр байра хинадаг гүрэнэй байсаалтын Буряад Республикадахи хэлтэстэ худэлдэг мэргэжэлтэндэ дамжуулхаб. Тэдэнэр танда хонходохо. Тиигэдэнь та тэдэнэртэ бэшэгүүдэ харуулхат. Ушарһан бэрхэшээл тухайгаа тодорхойгоор хөөрөжэ үгэхэ болонот. Ушар юуб гэхэдэ, уһа хаядаг системэ жэжэ заһабарилгада оролсодог юм. Харин нэльбэн шэнэдхэлгын худэлмэри тухай танай табиһан удаадахи асуудалда тодорхойгоор харюусаһуу. Байрынгаа түлөө оруулан түлбэрийннай мүнгөөр уһа хаядаг соргонууд тодхогдохо ёһотой. Гэр байрын байсаалта танайда хүрэхэ ерэхэ. Тусхай мэдүүлгэ зүбөөр бэшэхэ хэрэгтэ тэдэнэр туһалха.

- Дмитрий Медведев үгэ хэлэхэдэ, бүхы гэрэй счэтчигүүдые дурдаха зуураа мүнгэ бү түлэгты гэдэ гү даа? Би хүсэд ойлгоогуйб. Иимэ асуудал гарана гү?

- Үгы. Энэ асуудал хаанашые зүбшэгдэнэгуй. Бүхы гэрэй счэтчик тухай хэлсэхэдэ, нэн түрүүн зайн галай түлөөһэн онсологдоно.

- Тиимэ. Зайн гал ааб даа. Мүнөө би эгээл тэрэнэй түлөө мянган түхэриг үлүүтэйхэн үри суглуулаад

байнаб. Урид 37 түхэриг түлэгты гээд саарһанай ерэхэдэ, абяа аниргүй түлэдэг нэм. Теэд мартаа эхилжэ, 600 түхэриг, удаань 1000 түхэриг аса гэхэдэнь, гайхажа, гэлэжэ байнаб.

- Та зүб түлөөгуйт. Би эзэлжэ ябаһан тушаалаа орхөөд, тусхай мэргэжэлтэнэй нэрэнэ иигэжэ хэлэнэб. "Бурятэнерго" хадаа ажалаа буруугаар ябуулжа, танһаа үлүү мүнгэ нэхэнэ. Гэрэйтай һарабша доро, тиигэдэ подвал соо шатаһан зайн галай мүнгэ танай түлбэридэ хамжаба ха юм. Тэдэ тиигэжэ эрхэгуй. "Шэтээнергосбыт" гэжэ зайн галаар хангадаг шэнэ эмхи июниин 1-нээ Буряад Республикада оробо. Бидэнэр тэндэ худэлдэг мэргэжэлтэдтэй хөөрөлдэжэ, арад зонһоо үлүү мүнгэ татахагүй гэжэ хэлсэбэбди. Тэрэшлэн квартирын эзэн, тодорхойлодо та, һарын туршада 25-һаа эхилээд, 35 түхэриг хүрэтэр мүнгэ түлэхэ байнат.

- Би анхан 35-ые түлэдэг нэмби. Теэд 600 түхэриг хаанаһаа гаража ерээ гэшэб?

- Бидэ мүнөө "Бурятэнерго" байгуулгы сүүдэ үгөөд байнабди. Түрүүшын уулзалгада манай тала зүб гэжэ шүүгшэд элирүүлээ. Июниин 18-да дээдэ шатын сүүдэ дахин уулзаһаннай. Эндэл мүн лэ илалта туйлаха байхабди. Хэрбээ һанаһанаа бээлүүлбэлнай, танай үри үгы болохо.

- Бидэ наһатайбди. нэльбэн шэнэдхэлгын ажалай манай гэртэ хэтернь мордосоходоошые болохобди. Юу хэжэ мүнгэ түлэхэбиди?

- нэльбэн шэнэдхэлгэ болотор мэндэ ябагты. Би шоглонгүйгөөр, үнэн зүрхэнһөө танда хандаһаб.

- Мэндэ ябадаг һаа. Теэд һайнаар бодомжолходо, 10-20 жэл хүлээжэ хэрэг гарана. Бидэ тиимэ удаан ябахгүй хабди даа.

- Та квартираа үмслөө хэн гүт?

- Үмслөө нэмди.

- Тиигэбэлтнай танай үринэртэ байратнай дамжан ошохо. Танай түлһэн мүнгэн таанарта хабсаргадана бэшэ, харин байрада хабсаргадана ха юм.

- Теэд би мэндэ ябаа сагтаа заһабарилга хараһаа һананаб.

- һайн лэ гэшэ! Хэды ондо танай квартира заһабарилгада хаб гэнэн мэдээсэл та уншаа хэн гүт?

- Үгы. нэльбэн шэнэлэлгын ажал манай гэртэ огто ябаагүй юм.

- Үгы. нэльбэн шэнэдхэлгэ тухай программа олон жэлэй хараатай юм. һаяын 30 жэлэй туршада юунэй хэгдэхэ тухай түсэб бии.

- 2020 он болотор гэжэ дуулаа нэм. Теэд манай гэр хээээ заһагдаха хаб гэнэн асуудалда харюу үгыл аад, үгы. Хэншые мэдэнэгуй. ЖЭУ-дэшые хонходоходо, тэндэ мэдэхэ хүн үгы. "Сэхэ утаһан" тухай сониндо уншаад, мүнөө хонходожо байнаб даа.

- Тэрэн тухай мэдэжэ абахань амархан. Таанарта хүүгэд, ашанар бии гү? Та Интернет хүсэд мэдэнэгуй ёһотойт.

- Үгы ааб даа.

- 2043 он болотор 4,5 мянган гэр нэльбэн шэнэлэгдэхэ ёһотой. Барилгын министрствын сайт дээрэ тэрэ гэрнүүд заагаатай. Гэр байрын байсаалтын мэргэжэлтэдэй танайда ошохо хадань би танай гэр тухай мэдээсэхыень даабари үгүүжэб.

- һайн даа!

Баяр ЖИГМИТОВ.

НЭРЭ ТОМЬЁОНУУДАА ЗҮБӨӨР БЭШЭЕ!

Хэблэлэй «Буряад үнэн» байшанда буряад нэрэ томьёонуудые тододходог комиссийн гэшүүд уулзажа, гүрэнэй болон Буряад Республикын эмхи байгуулануудай, мүн тиигэдэ засагай газарнуудые бэшэг дээрэ зүбөөр тэмдэглэхэ тухай хөөрөлдөө үүсхэбэ.

Комиссийн бүридэлдэ эрдэмтэд, багшанар, нитын болон улас түрын ажал ябуулагшад ороно. Үнэхөөрөөшые, Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хүдэлжэ байгаа байгуулануудай буряад нэрэнүүдын дээрэ үедэ байхын бараасаар гэхэ гү, али доторнь хүдэлдэг, буряадаар хоёр үгэ холбоо болодог хүнүүдэй оршуулахадань, хэлэ мэдэхэгуй

хүнэй бэшэжэ абаһан, удаань талын хэнэйшыеб самбар дээрэ толилжо, ханада хадаһан гуримаар бүтэһэн байдаг.

Эндэһээ уламжалан, Буряад Республикада Дотоодын министерство, Буряад Республикын Правительство болон бусад нэрэ томьёонууд үргэнөөр хэрэглэгдээд, тогтомол холбууланууд боложо үрдэ. Теэд эхэ хэлээ зандань үлөөхын тула ород болон Европын бусад арадуудай хэлэнһээ үгэ абажа байнхаар, монгол хэлэн тээшэ зүдхэжэ, буряад хэлээ заһабалнай зүйтэй гээд эрдэмтэн Бабасан Цыренов бодомжолно.

Буряад Республикын үндэнэ яһатанай асуудалнуудай талаар хорооной мэргэжэлтэн Бад-

мажаб Гындынцыренов өөрынгөө зүгһөө мүн лэ дурадхалнуудые оруулаа. Эрдэмтэн, засагай газарта худэлдэг мэргэжэлтэн нэгэ үгтэһэн үгыг өөр өөрынхээр оршуулжа, олоной үзэмжэдэ гаргаба.

Багшанар, сурбалжалагшад, буряад хэлэ ажалдаа үдэр бүхэндэ хэрэглэдэг мэргэжэлтэд дурадхалан оршуулануудые тодорхойгоор хэлсээд, олонхидоо таарамжатайгаар оршуулагдаа гэжэ шийдхэбэ. Тиин дурадхагдаһан үгэнүүд, нэрэ томьёонууд баталалгатай боложо, тамгын табигдахда, нэрэ томьёонуудай тобьёг нэн түрүүн «Буряад үнэн» уншагдай анхаралда толилогдохо юм.

Баяр ЖИГМИТОВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной июнийн 16 - 20

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
16.06 13.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
16.06 11.00 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"Республикын 2013 оной бюджет бээлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай" асуудалаар олон үмэнэ хэлсэлгэнүүдэй үедэ абтаһан зууршалганууды бэшэлгэ
18.06 14.00 Бага танхим

"Республикын 2014 оной болон 2015-2016 онуудай түсэбтэ хугасаагай бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай Тусхай графигаар

Хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөн:
"Республикын 2013 оной бюджет бээлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай" асуудалаар олон үмэнэ хэлсэлгэнүүдэй үедэ абтаһан зууршалгануудай түлэбөөр
16.06 10.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Буряад Республикада хүдөө ажыхы гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
16.06 14.00 каб.119

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"Агналга болон агнуурийн нөөсөнүүдэ хамгаалга тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай
18.06 Кабанскын аймаг

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ шажан мүргэлэй ажаябуулга тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээд" бэлдэлгэ тухай
16.06 14.00 каб.212

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"2020 он болотор физическэ культура болон спорт хүгжөөлгын уг зорилго тухай" асуудалаар парламентска хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгэ тухай
17.06 10.00 Улаан-Үдэ хотын Физкультурын-спортын комплекс

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"2020 он болотор физическэ культура болон спорт хүгжөөлгын уг зорилго тухай" асуудалаар парламентска хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгэ тухай
19.06 9.00 Кабанскын аймаг

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. Буряад Республикын нуралсалай эмхи зургаануудта нуралсадай хооллолго эмхидхэлгэе, халуун эдэгээр хангалгы, эдээ хоолой шанар найжаруулха тухай

2. "Буряад Республикада ажаныуушдадай социальна хангалга тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй 2013 оной июнийн 20-ой 1835-IV дугаарай тогтоолой зууршалганууды бээлүүлгэн тухай мэдээсэл тухай (наһажал зоние байрлуулан үзүүлдэг социальна хангалга болон байраар үзүүлдэгдэг социальна хангалгануудта хабаатай хубин-гүрэнэй харилсан хүдэлмэрилгэ эмхидхэлгын арганууд тухай)
16.06 14.30 15.00 каб.218

"Буряад Республикада нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
18.06 10.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдэ ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

1. "Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

2. "Буряад Республикын гүрэнэй зөөрийн объектүүдэ гүрэнэй ондоо гү, али муниципальна зөөридэ дамжуулха, мүн тиихэдэ гүрэнэй ондоо гү, али муниципальна зөөрийн объектүүдэ Буряад Республикын гүрэнэй зөөридэ гү, али Буряад Республикада муниципальна байгууламжануудай зөөридэ тушаан абаха тухай" Буряад Республикын Хуулийн 9-дэхи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын Хуулийн 2-дохи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

3. "2011-2015 онуудта Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад

Республикын Хуулиие 2013 ондо бээлүүлгэн тухай тоосоо баталха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

4. "Буряад Республикын тусхай гэр байрын жасын гэр байранууды үгэлгын дүрим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

5. "2011-2015 онуудта Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулиие 2013 ондо бээлүүлгэн тухай тоосоо баталха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай" асуудалаар парламентска хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгын ябаса тухай
16.06 10.00, 15.00 каб.203

Хүйтэн уһаар хангалгада хүнгэлтэтэй тариф тогтоохо талаар Буряад Республикын хуулийн түлэб бэлдэлгэ тухай
19.06 14.00 каб.209

III. "ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ" Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ шажан мүргэлэй ажаябуулга тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай
18.06 14.00 Бага танхим

IV. ПАРЛАМЕНТСКА ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдэ ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"2011-2015 онуудта Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулиие 2013 ондо бээлүүлгэн тухай тоосоо баталха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
17.06 10.00 Ехэ танхим

V. ОЛОНОЙ ҮМЭНЭ ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

"Республикын 2013 оной бюджет бээлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
17.06 14.00 Ехэ танхим

VI. ЭДИЛГЭ АБАЛГАДА

ЭСЭРГҮҮСЭЛГЫН ТАЛААР БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ КОМИССИЙН ЗҮБЛӨӨН

Буряад Республикын хуулинууды эдилгэ абалгада эсэргүүсэлгын талаар шэнжэлгэнэй дүнгүүдээр тобшололнууды баталалга
19.06 10.00 Бага танхим

VII. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЭРГЭДЭХИ ЗАЛУУШУУЛАЙ ПАЛАТЫН ЗҮБЛЭЛ (түрүүлэгшэнь И.Н.Зубарев)

1. Залуушуулай палатын 2014 оной хүдэлмэрийн түсэб тухай
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын байгуулгада хубилалтанууды оруулха тухай

3. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын 10 жэлэй ойдо зориулагдаһан хэмжээ ябууланууд тухай

4. "Архиин зүйлнүүдэй болон архигүй ундануудай жэжэ наймаанай һалбарид хизаарлалтанууды тогтоохо тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
5. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын гэшүүнэй үнэмшэлгэ тухай

6. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палата хүгжөөлгэдэ туһалха олонийтын региональна эмхи байгуулха тухай

7. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын нэрэмжэдэ хубилалта оруулха тухай

8. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын бүридэлдэ үшөө гэшүүдэ абаха талаар хэмжээ үнгэргэхэ тухай

9. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын дэргэдэ оюутай, залуушуулай хэблэлэй түб тогтоохо тухай
17.06 17.00 Бага танхим

VIII. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ БУРЯАД РЕСПУБЛИКАДАХИ НЮТАГАЙ ӨӨНЭДИЙН ХҮТЭЛБЭРИЙН ЗУРГААНУУДАЙ ХАРИЛСАА ХОЛБООНУУД

"Нийтэ нэгэн Росси" гэнэ нигэмэй Арадай Хуралай фракциин Буряад Республикадахи нютагай өөнэдийн хүтэлбэрийн зургаануудай шийдхэгдэггүй асуудалнуудта зориулан үнгэргэнэ нүүдэл семинарта Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай хабаадалга
18.06 Загарайн аймаг

IX. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА А.Т.Стопичев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон
17.06 14.00-17.00 каб.218/211

Соёлой һонин

ГРАНТНУУДА ХҮРТЭХӨӨ ШАМДЫТ

Буряад хэлэ шудалхын, хүгжөөхын тула бэлдэгдэнэ проектүүдэ бээлүүлгын талаар грантнууды байгуулха тухай Буряад Республикын Правительство мэдүүлбэ.

4 номинацияар грантнууд үгтэхөөр хараалагданхай. Эдэнэй тоодо буряад болон хуушан монгол хэлэнүүдэ шудалхын тула нуралсалай-методическа номууды бэшэхэ хэрэгтэ тэрэ үгтэхэ. Хоёрдохи номинацида буряад хэлэн дээрэ интернет-сайтнууды зохиоһон зон хабаадаха аргатай. Үшөө тиихэдэ социальна ролигууды, конкурснууды эмхидхэнэ зон хабаадажа болоно. Мүн тиихэдэ хүүгэдэй сээрлигүүдтэ буряад хэлэн дээрэ хүмүүжүүлхэ, нургаха арга олгоһон хүнүүд галтада хүртэхэ аргатай. Бүхы 4 номинацида 500 мянган түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана.

ШЭНЭ ЫАЙНДЭР МҮНДЭЛЖЭ БОЛОМООР БАЙНА

Июнийн 13-да буддын шажанда хүзэглэдэг бүхы дэлхэйн сая олон зон Будда бурханай түрэнэн үдэрые үргэнөөр тэмдэглээ.

Манайшые орондо энэ нангин үдэр дээдын хэмжээндэ үнгэргэгдөө. Бүхы дасан дугануудта хуралнууд хурагдажа, бусадшые элдэб янзын хэмжээ ябууланууд эмхидхэгдэнэ байна. Нёдондо жэл энэ нангин үдэр майн 25-да тэмдэглэгдээ нэн. Тиихэдэ Хальмаг орондо энэ үдэр гүрэнэй хэмжээндэ амаралтын үдэр гэжэ тоологдодог юм гэжэ уншагшадтаа һануулая.

- Манайшые Буряад орондо энэ үдэрые гүрэнэй хэмжээндэ амаралтын үдэр гэжэ тоо-

ложо боломоор байна. Энээнэй түлөө тусхай мэдүүлгэтэйгээр засагай дээдын зургаанда хандаха хэрэгтэй. Зүгөөр энэ хэрэгыге лама санаартан бэшэ, харин юрын хүзэгшэд олоороо эрхилхэ ёһотой, - гэжэ Дид-Хамба лама Дагба Очиров дуулгаһан байна.

Хуулийн ёһоор, ямаршые гүрэнэй һайндэр иигэжэ мүнделжэ боломоор юм.

Энэ үдэр бүхы буддын шажантанай байдалда ехэ удха шанартай гэжэ бултанда мэдээжэ. Бүхы зон энэ үдэр гүрэхэ сэдхэлээ тэгшэлжэ, һанаа бодолоо сээрлэжэ, арюун һайхан хэрэгүүдэ эрхилхээ оролдодог.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

Июниин 22 - Гашуудалта дурасхаалай үдэр

ДАЙНАЙ ҮЕБЫН ФЕРМЫН ҮХИБҮҮД

ЭЖЫ

Хүүхэн багаанаан тэнжээжэ, Хүбүүд, басагадаа үргэнэн, Хүмүүжэнги болгожо, Хулын дүрөөдэ хүргэнэн, Ажал хэнээр наһажахан Ашата хүгшэн эжымни. Үри хүбүүдээ үргэнэн, Гэгээрэнги болгожо, Гарын ганзагада хүргэнэн, Хатуу шэрүүниие үзэнэн Хайрата найхан эжылши.

Шагдар БАЙМИНОВ

«Хүн болохо багаана, хүлэг болохо унаганнаа» гэнэн сэсэн үгэ эртэ урда сагнаа манда хүржэ ерэнэн байна. Энэ гайхамшагта үгэнүүдэй удхые гүнзэггээр ойлгуулжа, хүмүүжүүлгын ажалда хэрэглэхэ саг одоошье тудажа ерээд байна. Хэрбээ багада ал ажалда нураагүй хаа, ехэ болоод нурахагүй. «Нурахан бэе нураар татуулшагүй», «Эрхээр нуранхаар, бэрхээр нура» гэнэн урданай сэсэн үгэнүүд мүнөө мартагдажа эхилээ. Наһан соогоо ажал хэжэ ябаһаншье хүнүүд

мүнөө үри үхибүүгээ, аша зээнэрээ «ажал хэбэл, ама тоһодохо, залхуурхада – аяга хоһодохо» гэжэ нургахань үсөөн болоод байна. Үхибүүн ухаа орожо, эхэ, эсэгынгээ хэжэ байһан ажал хаража, дахажа, тэрэ ажалынь хэлсэжэ багаанаан нурахадаа, «ажалай хүндые хэжэ, ама садхалан нууха» гэшые бээрээ үзэжэ, эсэжэ, элэжэ ябахандаа ажал хэнэн хүниие ба хүнэй хэнэн ажал хүндэлжэ, тоожо нураха байна. Энэ баримтануудые ургажа ябаһан үхибүүд ойлгожо, эхэ эсэгынгээ, теэбэе таабайнгаа наһанай ажал хэрэг мэдэжэ, ухаандаа абажа, найн хүн боложо ябахадань үлүү бэшэ.

«АЖАЛ ЭРХИЛЭНГҮЙ, НЭГЭШЬЕ ХҮН АМИДАРЖА ШАДАХАГҮЙ»

Дайнай үедэ ба дайнай хүлүдэ Совет гүрэнэй ажыхыгаа бодхоожо байха үлэн хоһон сагта поли дээрһэнэ

нэгэ адха хооломсо түүжэ, аарса, хүрэнгөөр ябажа, һаа-лишанаар Охор-Шэбэрэй фермэдэ хүдэлөөшэд гэхэдэ, Бирбаева Долгор Доржиевна, Даргуева Долгор Гундыновна, Барьбуева Долгор Сыбеневна, Ганжеева Ханда Дальбеевна, Ирдынеева Долгор Сооровна, Хандранова Дари Дашеевна (дайнай үедэ хони хаража байгаа) гэгшэд болоно.

Үхибүүдын эжынэртээ хамһалсажа, арбашье хүрөөгүйдөө үнээнэй хүхэ татажа нуража, һаалишанай хүндэ хүшэр ажалда үглөөн-һөө үдэшэ болотор ябажа, хүл дээрээ бодоо. Эжынэрэй наһанайнгаа амаралтада гарахада, халааниинь даажа абаа басагадын: Бирбаева Светлана Санжеевна, Даргуева Клавдия Шагдуровна, Барьбуева Любовь Дамняновна, Барьбуева Тамара Дамняновна, Ганжеева Бадма Лопсоновна, Ирдынеева Нина Майдархановна, Ирдынеева Сырен-Дулма Майдархановна, Хандранова Дулма Шойроповна.

Бирбаева Светлана Санжеевна 1942 оной июлиин 3-да түрөө. Эжын, Бирбаева Долгор Доржиевна, дайнай хүшэр хүндэ үедэ һаалишанаар эсэхэ сусахая мэдэнгүй, халууниие халуун, хүйтэниие хүйтэн гэнгүй үетэн нүхэдтээ адли ажаллажа ябаа. Света басаган фермын һаалишадай үхибүүдые дахажа, наадажа, үелжэ, үбэлзөөн зуһалан хоёрой хоорондо ябажа,

үнеэнэйшье хүхэ татажа нураа. нургуулидашые ошодоо "фермын үхибүүд" үхэрһөө холодохо бэшэ даа. Иигэжэ нургуули фермэ хоёрой хоорондо ябаһаар, өөрөөшье «Путь Ленина» колхозой ажалшан боложо, 1959 оной декабриин 15-да "Саяанай" совхозой бии болоодо, 17 наһатай басаган гурбан жэл ажалай стажтайгаар 2-дохи отделииниин һаалишанаар томилогдоод, 1995 ондо наһанайнгаа амаралтада гаратараа хүдэлөө. Энэ дүшөөд жэлэй хугасаа соо олон тоото грамотануудаар, сэнтэй бэлэгээр шагнагдаа. 1984 ондо «Ветеран труда» медалээр шагнагдаа. 2002 ондо тэрээндэ Россиин Федерациин «Ветеран труда» гэнэн үнэмшэлгэ барюулагдаа һэн.

Соёлма ДАРГУЕВА, Охор-Шэбэрэй нургуулиин нурагша.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ХАБААГҮЙ ХҮН ҮЛӨӨГҮЙ

Эсэгэ ороноо хамгалгын Агуухэ дайн 1941 оной июниин 22-ой үүрээр эхилһэн юм гэжэ түүхэдэ эли. Манай үргэн дэлсэстэй Росси гүрэн дотор энэ аймшагтай түүхэтэ үйлэдэ хабаагүй хүн үгы бшуу. Гүрэн дотор Агуухэ хубисхалай удаа, галаб эрьһэн мэтээр байдал нэлгэжэ, хүн зон шэнэ сагай үзэгдэлдэ дадажа эхилээд байтарынь, хархис немецүүд аймшагтай үхэлтэ аюул сүйд татажа, амгалан байдал хандаргаһан юм.

УЛААН-ҮДЭ ДЭЭГҮҮР СЭРЭГШЭД МОРДОДОГ ХЭН

Орон дэлхэй урбуулагдаһан мэтээр, бүхы зон хүл дээрээ бодожо, хархис дайсадта эсэргүүсэжэ, дайнда булта мордохон юм. Тэрэ үе саг тон элихэнээр, мэнэл һая болоһон мэтээр Бэшүүрэй аймагай Шэбэртэ нютагта ажаһуудаг үндэр наһатай Дугарма Гытыпова һанадаг.

Байгалые тойроһон түмэр харгыгаар манай гүрэнэй сэрэгшэд Улаан-Үдэ дээгүүр гарадаг һааб даа. Баруун, Зүүн дайнда эльгээгдэнэн сэрэгшэд энээгүүрнай дүүрэн ябагша һэн. Хойто зүгэй бага яһатаниие хараад, ехэ гайхагша бэлэйбди. Ньюрын буряад шэнги аад, хэлэниинь ойлгохоор бэшэ, тиигэжэ яхад, эвенк гэжэ мэдээгшэ һэмди, - гэжэ Дугарма Гытыповна хөөрэнэ.

ЭСЭХЭ СУСАХА, АМАРХА ГЭЖЭ ОЙЛГОСО БАЙГААГҮЙ

Дайнда мордохон эрэшүүлые нэлгэжэ, бүхы һамгад, басагад, үхибүүд үбһэнэй хурялгада гарадаг бэлэй. һүри шэдэхэ гэшэ бүһэтэйшүүлэй шадалаар бүтэдэг һааб даа. Гэбэшье Дугарма хээтэй тэрэ үедэ һаял бээе хүсэжэ

Дайнай сэрэгшэ Юндэн Раднаев үхибүүдтэй уулзалгын үедэ

ябаһан нүхэр басагадтаа эдэбхитэй ажалладаг һэн.

- Эсэхэ, сусахая мэдэхгүйш, амаралта гэжэ ойлгохошьегүйш. Ганса ажалаар ябаабди. Ехэ үбһэ абажа, үхэр мал, хони ямаагаа һайн ондо оруулхая оролдохош. Адхашье таряа хажуу тэшэнь гаргангүй, бултыень гүрэндөө тушаадаг һэмди. һүүлдэнь орой намараар, хоһон поли дээгүүр хоолоос түүдэг бэлэйбди. Мүнөө һанаад үзэхэдэ, гайтайл саг байгаал даа, - гэжэ Дугарма эгэшэ дурсана. - Загандаманай хоёр айлайхи тээрмэтэй байдаг һэн. Суглуулһан ороһоёо тээрмэдэжэ, талха татадаг байгаа. Тэндэнь нэгэ багахан амһарта табятай байха. Тэрээн соо татаһан талханһаа хэжэ, тээрмын эзэндэ хүлһээе түлэдэг байгаабди. Баһа миинтээр хүнэй тээрмэ хэрэглэжэ болохогүй ха юм. Бидэшье малаа баряад, һү, сагаагаараа бага сага үл залгаад ябаа бээбди. Харин зарим тээ хүн зон ехэ үлдэжэ, наһашье бараха ушарнууд байһан гэшэл даа.

ХОЛСТ МЭШЭЭГЭЭР ЮБКЭ ОЁДОГ БЭЛЭЙ

Дайнай үедэ бүхы заводуд буу шуу гаргадаг болоһон юм. Бүд нэхэдэг фабриканууд бултал Эсэгэ ороноо хамгаалгада шэглэлтэйгээр хүдэлдэг болошоо һэн. Тиигэжэ гүрэн доторнай бүд нэхэгдэхээ болижо, хубсаһа хунаршые хомор болоо һааб даа. Ходол ажал хэжэ ябаханда, хубсаһа хунаршые элшэхэ.

- Юун бидэндэ олон хубсаһан байха һэм даа. Хүн зон хубсаһанайнгаа элшэхэдэнь, мэшээгээр юбкэ оёод үмдэдэг һэн, - гэжэ Дугарма Гытыповна мэдээсэбэ.

ФРОНТДО РАДИСТКААР ЯБАА

Үншэн үлэшэн Цыбегмит Базаргуева дайнай эхилхэдэ, Могойтын станци дээрэ сэрэгшэдэй эшелондо аһалдан нуулсаад, Улаан-Үдэ ошохо гэжэ ябаһан юм. Тэрэ вагон соонь нэгэ ород залуу эхэнэр Баруун дайнда ошохо хүсэлтэй ябаа. Тэрэнтэй дахалдажа, саашаа баруун тэшээ ошобо. Саратов хотодо радистнуудай һуралсал гара-

жа, Баруун дайнда радисткаар ябаһан юм. "Дайн дүүрээ" гэжэ мэдээсэл абаханда, бүхы дайн соогуур гамтайгаар хадагалжа ябаһан сэсэгтэй платяа үмдөөд, бүхэли һүни суг даялалдаһан нүхэд басагадтаа хатарһан юм.

СЭРЭГШЭН ҮХИБҮҮДТЭЙ УУЛЗАБА

Агын тойрогой Дулдаргын аймагай Шандали гэжэ багахан нютагһаа ехэ олон хүбүүд дайнда мордоод, үсөөхэниинь лэ гэртэе бусаһан юм. Мүнөө энэ нютагта оройдоол 4 ветеранууд мэндэ ажаһууна. Хоёрын үлбэртэнхэй, нүгөө хоёрын хүл дээрээ, мүнөө жэлэй Агуу Илалтын 69-дэхи ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта эдэбхитэй хабаадаа.

Зүүн дайнда хабаадаһан Юндэн Раднаев аймагай үхибүүдтэй уулзахаяа зорюута уригдаад, дайн дажар тухай үхибүүдтэ хөөржэ үгөө. Нютагайнгаа дайшалхы сэрэгшэд тухай, өөрынгөө дайшалхы зам тухай, энгэр дээрэхи шагнал медальнууд тухай хөөрөөд, мүн үхибүүдэй асуудалнуудта харюусаа.

ҮХЭР БУУ ГЭЖЭ ЮУН ГЭЭШЭБ?

Үхибүүд дайшалхы сэрэгшын үхэр буу тухай хөөрэхэдэнь, ехэ һонирхобод. - Бидэ үхэр буугаар дайралдадаг һэмди. 76 миллиметр калибртай үхэр буу хэдэн морид шэрэдэг һэн. Нэгэ байлдаанда бүхы мориднай буудуулшахадань, бидэ өөһэдөө тэрэ үхэр буугаа шэрээд, дайралдаа һэмди, - гэжэ Юндэн Цыренович хөөрэбэ.

ИЮНИИН 22-ТО ПИОНЕРСКЭ ЛАГЕРЬТА БАЙГАА БЭЛЭЙ

Дайнай эхилхэдэ, Оронго нютагай Ринчин-Ханда Будаева пионерскэ лагерьта амаржа байгаа бшуу.

- Бэрхэ һурана гээд, намай Хурамшын пионерскэ лагерьта эльгээгээ һэн. Тэндэ бай-

тарни, дайн эхилээ бэлэй. Бидэниие һүни һэрюулээд, хүбүүд, басагад гэжэ хубаагаад, Баян гол гэжэ горхоной эрьээр мүлхюулээ. Хүбүүднай бидэниие түлхижэ унагаагаа һэн, дайсанаа дараа гэнэн удхатай байгаа гэшэ гү даа, мүнөө тухайлхадам. Манайхин гурбан һаамхай үнээтэй бэлэй. Дайнда туһа хүргэжэ, айл бүхэн намартаа мяха, хабартаа 50 үндэгэ, бүхэли зундаа һү тушаадаг һэн. Би нургуулидаа ошоодоо, зуураа тоһонхой заводто бидон соо һү абаашадаг һэм. Ганзурино станциин түмэр харгыда ороһоёо модон хайрсагууд соо хээд, тушаадагыень һананаб. Эжымни сула арһа элдэжэ байдаг һэн, буу бариха хургатай бээлэй нэхэдэг, оёдог байгаа. Арһан дэглэ, бээлэй совет сэрэгшэдтэ эльгээдэг һэн, - гэжэ Ринчин-Ханда Будаева хөөрөө бэлэй.

ДАЙН ДАЖАР БУ ҮЗЭГДЭГ

73 жэлэй саана Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ Эсэгийн дайн эхилээ һэн. Тэрэ үни сагай энэ түүхэтэ үйлэтэ хэрэг манай гүрэнэй хүн зоной сэдхэлдэ мартагдашагүй мүр сараа үлөөнхэй. Хэдэн олон жэлнүүд үнгэрбэшье, манай гүрэнэй зон үри хүүгэдтээ уг дамжуулан, хөөржэ, мэдүүлжэ, һонирхуулжа байха шухала. Улаан голоороо үзэгдэнэн үйлэ мартагдангүй, саашанхи ажаһуудалда үлгэр жэшээ боложо, ямар хүсэ шадалаар, ямар ехэ хохидол зоболоноор энэ мүнөөдэрэй амгалан байдал туйлагдааб гэжэ хэлсэгдэжэл, дурсагдажал байха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, арад зоной гашуудалаар асарагдаһан амгалан тайбан байдал сэнгэдэжэ, арюухан сэлмэг байдал ходол байжа, дайн дажар, үлэн хоһон байдал, үхэл тахал бү үзэгдэг лэ гэжэ бурхандаа наманшалан ажаһуухамнай болтогой!

Цырегма САМПИЛОВА.

Понедельник, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

РОССИЯ-1

06.00, 09.00 "УТРО РОССИИ"
06.45 ФУТБОЛ. США - ПОРТУГАЛИЯ.
ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
ИЗ БРАЗИЛИИ

Вторник, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

РОССИЯ-1

06.00, 09.00 "УТРО РОССИИ"
06.55 ФУТБОЛ. ХОРВАТИЯ - МЕКСИКА.
ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРА-
ЗИЛИИ

Среда, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00, 09.00 "ДОБРОЕ УТРО"
07.00 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБО-
ЛУ 2014 Г. СБОРНАЯ ГРЕЦИИ - СБОРНАЯ КОТ-
ДИВУАРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ. В ПЕРЕ-
РЫВЕ - НОВОСТИ

ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ
ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ". (12+)

ТНТ

07.00 "ВСЯ БУРЯТИЯ" (6+), ПОГОДА
07.20 М/Ф "ТАРЗАН"
09.00 "ДОМ-2. ЛІТЕ". "ИНСТРУКЦИЯ"
(16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С ТИВИКОМОМ"
(6+)
06.30 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+).
ЗУРХАЙ
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00 Д/Ф "ДВЕ ЖИЗНИ ВСЕВОЛОДА
АБДУЛОВА"

16.00 Т/С "ДЖАМАЙКА"
17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР". (12+)
21.55 Х/Ф "ИГРА НА МИЛЛИОНЫ"
23.40 "СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ"
00.45 ФУТБОЛ. ИТАЛИЯ - УРУГВАЙ.
ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
ИЗ БРАЗИЛИИ

ТНТ

09.05, 08.55 "ДОМ-2. ЛІТЕ" (16+)
07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКС-
ПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30, 14.15 "СПОРТ-ЭКСПРЕСС" (16+)
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУК-
ЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕ-
НИЙ" (16+). ПОГОДА
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ БОЛЕКА И
ЛЕЛИКА"
08.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". (16+)
10.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30 Х/Ф "ПОЛИТИЧЕСКАЯ АКАДЕ-
МИЯ-2"
13.30 Т/С "УНИВЕР"
14.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". МИ-
РОВЫЕ НОВОСТИ(16+)
14.30 Т/С "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА"
(16+)
19.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)
19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
20.00 Т/С "ИНТЕРНЫ" (16+)
20.30 Т/С "ДЕФФОНКИ" (16+)
21.00 Х/Ф "ПОЛИТИЧЕСКАЯ АКАДЕ-
МИЯ-2"
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 Х/Ф "ПАЛЬМЕТТО"

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+)
06.30, 19.30 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+). ЗУРХАЙ

09.00 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+).
ЗУРХАЙ
09.30, 22.55 "АБИТУРИЕНТ" (12+)
09.35, 14.40 "ВКУСНО" (12+)
10.30, 21.00 Т/С "ОДНАЖДЫ В МИЛИ-
ЦИИ"
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00,
"НОВОСТИ ДНЯ"(16+)
17.00 Т/С "БЫВШАЯ"
11.05 Т/С "ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ"
12.05 Х/Ф "СУПЕРМАКГРУБЕР"
13.05 Х/Ф "СТУДЕНТКА"
15.05 "ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ
КОТА" (16+)
17.30 М/Ф
17.40 "ВАШЕ ПРАВО" (16+)
18.05 "ПЛАТЬЕ НА СЧАСТЬЕ" (16+).
ЗУРХАЙ
19.00, 23.30 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ" (16+).
ЗУРХАЙ
19.30, 21.30, 23.00, 01.30 "НОВОСТИ
ДНЯ" (16+)
20.05 Т/С "ЧЕТЫРЕ ВРЕМЕНИ ЛЕТА"
22.00 Т/С "БОГАТСТВО"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАН-
СКИ" (16+). ЗУРХАЙ
02.00 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ
(16+)

СТС-БАЙКАЛ

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50,
01.30 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "ХРАБРЫЙ ОЛЕНЕНОК"
(0+), "МИШКА-ЗАДИРА" (0+), "КОЗЛЕНОК,
КОТОРЫЙ СЧИТАЛ ДО ДЕСЯТЫ" (0+), "КО-
РАБЛИК"
07.00 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.30 М/С "МИА И Я"
08.00 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ. ДЕТСКИЕ
ГОДЫ"
08.30, 13.20, 01.30 "6 КАДРОВ"
09.00, 13.30, 00.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ
НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
09.30 Х/Ф "МОЛОДЕЖКА"
10.30, 18.00, 18.30, 19.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
11.30 Х/Ф "НЕЧЕГО ТЕРЯТЬ"
14.00 Х/Ф "ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ"
15.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕ-

СТС-БАЙКАЛ

08.35 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ" (16+). ЗУРХАЙ
09.00 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+). ЗУРХАЙ
09.25, 22.55 "АБИТУРИЕНТ" (12+)
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00,
15.00, 16.00, 17.00, 21.30, 23.00 "НОВОСТИ
ДНЯ"(16+)
10.30, 21.00 Т/С "ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ"
11.05 Т/С "БЫВШАЯ"
12.05 Т/С "ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ"
13.05 Х/Ф "ЖИЗНЬ И УДИВИТЕЛЬНЫЕ
ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБИНЗОНА КРУЗО"
15.05 Х/Ф "ТОЛЬКО СПОКОЙСТВИЕ"
17.05 "УТУМАТА" (16+). ЗУРХАЙ
17.30 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+).
ЗУРХАЙ
18.05 "ПЛАТЬЕ НА СЧАСТЬЕ" (16+).
ЗУРХАЙ
19.00 "ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ"
(16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С "ЧЕТЫРЕ ВРЕМЕНИ ЛЕТА"
22.00 Т/С "БОГАТСТВО"
23.30 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАН-
СКИ" (16+). ЗУРХАЙ
01.00 "НОВОСТИ ДНЯ"(16+). ЗУРХАЙ
01.30 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ (16+)

РОССИЯ-1

06.55 "УТРО РОССИИ"
10.00, 02.55 Д/Ф "КУЗЬКИНА МАТЬ. ИТО-
ГИ". "АТОМНАЯ ОСЕНЬ 57-ГО"
10.55 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30 "ДНЕВНИК ЧЕМПИОНАТА МИРА"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ.
ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ
ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
"ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ". (12+)
14.00 Т/С "ДЖАМАЙКА"
16.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ"

НЕЙ". "СНЕГА И ЗРЕЛИЩ!" (16+)
17.00, 21.00 Т/С "КУХНЯ"
19.30, 20.00 Т/С "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА
СТС-БАЙКАЛ" (0+), "ВОРОНИНЫ"
22.00 Х/Ф "ПАРКЕР"
00.30 "КИНО В ДЕТАЛЯХ"
01.45 Х/Ф "ГРЯЗНЫЕ ТАНЦЫ"
03.40 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.40, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХ-
ТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.55 "ДО СУДА"
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.25 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧА-
ТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ"
15.35 Т/С "ДЕЛО ВРАЧЕЙ"
16.35, 19.35 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ
ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С
ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.55 Т/С "ШЕФ-2"
22.50, 00.25 Т/С "ПЛЯЖ"
00.00 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
01.10 Т/С "ЧУЖОЙ РАЙОН"
02.05 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА"
02.40 "ДИКИЙ МИР"
03.05 Т/С "ХРАНИТЕЛЬ"
04.05 Х/Ф "ЗВЕРОВОЙ"
06.00 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА"

ПЕРЕЦ

06.00 М/Ф "М/Ф"
08.00, 00.00 "АНЕКДОТЫ"
08.30, 19.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО"
09.00, 18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВО-
ЙНЫ"
09.30 Т/С "АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ"
11.30 Т/С "АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ-2"
12.30 Т/С "СОЛДАТЫ-16"
14.30 Т/С "СТРОЙБАТЯ"
15.30 "РОЗЫГРЫШ"

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.40, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.55 "ДО СУДА"
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.25 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧА-
ТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ"
15.35 Т/С "ДЕЛО ВРАЧЕЙ"
16.35, 19.35 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ
ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С
ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.55 Т/С "ШЕФ-2"
22.50, 00.25 Т/С "ПЛЯЖ"
00.00 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
01.10 Т/С "ЧУЖОЙ РАЙОН"
02.05 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС"
03.05 Т/С "ХРАНИТЕЛЬ"
04.05 Х/Ф "ЗВЕРОВОЙ"
06.00 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА"

ПЕРЕЦ

06.00 М/Ф "М/Ф"
08.00, 00.00 "АНЕКДОТЫ"
08.30, 19.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО"
09.00, 18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВО-
ЙНЫ"
09.30 Т/С "АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ-2"
12.30 Т/С "СОЛДАТЫ-16"
14.30 Т/С "СТРОЙБАТЯ"
15.30 "РОЗЫГРЫШ"
17.00, 17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА"
22.00 Т/С "СОЛДАТЫ-5"

17.00, 17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА"
22.00 Т/С "СОЛДАТЫ-5"
00.30 Т/С "ДНЕВНИКИ "КРАСНОЙ ТУ-
ФЕЛЬКИ"
01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ"
01.30 "КОРОЛИ НОКАУТОВ"
02.00 Х/Ф "ЗОЛОТО ПАРТИИ"
03.55 Х/Ф "ВОПРОКИ ВСЕМУ"
05.20 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗ-
НИ-2"

РТР-СПОРТ

09.25, 17.35 ФУТБОЛ. КОРЕЯ - АЛЖИР.
ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРА-
ЗИЛИИ
11.40 "ЖИВОЕ ВРЕМЯ. ПАНОРАМА
ДНЯ"
13.25, 19.50 ФУТБОЛ. США - ПОРТУГА-
ЛИЯ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ
БРАЗИЛИИ
15.30, 21.55 ФУТБОЛ. БЕЛЬГИЯ - РОС-
СИЯ. ЧЕМПИОНАТ МИРА.
19.35, 23.55, 08.55 "БОЛЬШОЙ ФУТ-
БОЛ"
01.00 Х/Ф "ЛЕКТОР"
04.40, 05.45 "ЭКСПЕРИМЕНТЫ"
06.15 "МОЯ ПЛАНЕТА"
06.45 "24 КАДРА". (16+)
07.20 "НАУКА НА КОЛЕСАХ"
07.50, 08.20 УГРОЗЫ СОВРЕМЕННОГО
МИРА

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00
"СЕЙЧАС"
07.10 "УТРО НА ПЯТОМ" (6+)
10.30 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
11.30 Х/Ф "БАШМАЧНИК"
13.30, 14.25, 15.20, 16.15, 17.00, 17.40,
18.35 Т/С "РАЗВЕДЧИЦЫ"
20.00, 20.30, 21.00, 02.15, 02.45, 03.20,
03.50, 04.20, 04.55, 05.25, 05.55, 06.30 Т/С
"ДЕТЕКТИВЫ"
21.30, 22.15, 23.25 Т/С "СЛЕД"
00.20 "МОМЕНТ ИСТИНЫ". (16+)
01.15 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О
ГЛАВНОМ". (16+)

РТР-СПОРТ

09.25 ФУТБОЛ. АВСТРАЛИЯ - ИСПА-
НИЯ. ЧЕМПИОНАТ МИРА
11.40 "ЖИВОЕ ВРЕМЯ. ПАНОРАМА
ДНЯ"
13.25 ФУТБОЛ. НИДЕРЛАНДЫ - ЧИЛИ.
ЧЕМПИОНАТ МИРА
15.30 ФУТБОЛ. КАМЕРУН - БРАЗИЛИЯ.
ЧЕМПИОНАТ МИРА.
17.35 ФУТБОЛ. ХОРВАТИЯ - МЕКСИКА.
ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРА-
ЗИЛИИ
19.35, 23.55, 08.55 "БОЛЬШОЙ ФУТБОЛ"
19.50, 21.55 ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ
МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ БРАЗИЛИИ
01.00 Х/Ф "ЛЕКТОР"
04.40, 05.10, 05.45 НЕПРОСТЫЕ ВЕЩИ
06.20 "МОЯ ПЛАНЕТА"
06.50 "ДИАЛОГИ О РЫБАЛКЕ"
07.20 "ЯЗЬ ПРОТИВ ЕДЫ"
07.50 "24 КАДРА". (16+)
08.20 "НАУКА НА КОЛЕСАХ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00
"СЕЙЧАС"
07.10 "УТРО НА ПЯТОМ" (6+)
10.30, 16.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
11.30 Х/Ф "КАРАВАН СМЕРТИ"
13.30 Х/Ф "ЗЕЛЕНЫЙ ФУРГОН"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
17.50, 03.05 Х/Ф "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ"
20.00, 20.30, 21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ"
21.30, 22.15, 23.25, 00.10 Т/С "СЛЕД"
01.00 Х/Ф "РАЗНЫЕ СУДЬБЫ"
04.45 Х/Ф "КОРАБЛИ ШТУРМУЮТ БА-
СТИОНЫ"

08.55 "ДОМ-2. ЛІТЕ" (16+)
10.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30 Х/Ф "ПОЛИТИЧЕСКАЯ АКАДЕ-
МИЯ-2"
13.30 Т/С "УНИВЕР"
14.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". МИРО-
ВЫЕ НОВОСТИ(16+)
14.30, 20.00 Т/С "ИНТЕРНЫ" (16+)
19.15 "АФИША" (16+)
19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
20.30 Т/С "ДЕФФОНКИ" (16+)
21.00 Х/Ф "ПОЛИТИЧЕСКАЯ АКАДЕ-
МИЯ-3"
22.35 КОМЕДИ КЛАБ ЛУЧШЕЕ
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 Х/Ф "НУЛЕВОЙ ЭФФЕКТ"

“Алтаргана - 2014” нааданиие угтуулан

“ҮЛЬГЭРШЭ ХҮН ҮРМЭ ТАРАГ ДЭЭРЭ..”

**“Үндэһэн арадайм
Үльгэр, түүхэ, соло, бара-ээ!
Сэлмэг хүхэ тэнгэри,
Зэрлэгээтэ уудам тала,
Уртын сайхан дуу
Монгол хүмүүнд заяагаа юмэ”.**

**“Түүхэ - хүн түрэлтэнэй
хэтын харгы,
Түмэн сагай оёорһоо
суурятаһан агы”...**

Үндэһэн буряад арадайм хэлэн, ёһо заншал, соёл болбосорол хэдэн мянган жэлдэ бүмбэрсэг дэлхэйн альган дээрэ илгаран мэдүүлжэ, дамжан ерэнэн оёоргүй ехэ далай мэтэ баялиг болоно.

Нүүдэл арадайм үльгэр, түүхэ түүрээлгэ буряад үндэһэтэнэй соёлой ехэ һалбари болоно.

Үльгэр, түүхэ, домог соо юртэмсын хубилалта, нүүдэл арадайм хуби заяан, тэрэ үеын засаг түрын, омог отогой холбоо, ан, агнуури, байгаа-ли түбиингөө баялиг харуулан, үбэл, зунай байдалай аяар сугтаа нүүжэ, субажа ябаһан табан хушуу малаа түүрээн, түүрээн арадтаа дамжуулагдаа.

Эрдэмтэн Ц.Жамцарано бэшэһэн байдаг:

**“Үльгэршэ хүн үрмэ тараг дээрэ,
Онтохошо хүн олбог
шэрдэг дээрэ”.**

Үльгэршэн өөрыгөө бэлдэжэ, хажуудаа сэбэр уһа табижа, забһартань хоолойгоо норгожо, шэрдэг олбог дээрэ һуужа, халта нүдөө анин-анин, үльгэрэйнгөө байдалда сэдхэлээрээ абтан, утаар аянгатуулан, түүрээн

эхилдэг байгаа. Сугларһан арад зон сэдхэл зүрхөө хүдэлгэн шагнадаг һэн. Үльгэршэн түүхын үлхөө байдалые холбон түүрээжэ, хоолойгоо шанга, һула болгон түүрээдэг байгаа. Зон үе-үе болоод лэ, дууряан һууха.

Үльгэршэ хүн нютагтаа суутай, хүндэтэй, ухаан бодолтой, һонор, сэсэн, сээжээр хэдэн зуун бадагуудые хадуун абажа, арад зондоо үдэр, һүнигүи һуужа түүрээдэг байһан гэнэ. Үльгэршэдые зорюута урижа асараад, ехэ найр баярта үльгэрөө түүрээжэ, арадтаа шэхэнэй шэмэг болгодог бэлэй. Үльгэр бүхэн өөрын онсо сохидолтой, маягтай, уянгатай, хоолойн үнгэ алдагдангүй, ехэ бардам хүсэтэй хоолой хэрэгтэй.

“Түүрээхэ” – дабтан-дабтан дохижо байгааад, холо бэшэ абяан дээрэ

аянгатуулан дуулажа найруулдаг. “Түүрээхэ – түрихэ, түлхихэ урагшань” гэнэн удхатай.

Дэлхэйдэ мэдээжэ Буряадаймнай эрдэмтэд Ц.Жамцарано, Г.Д.Санжеев, А.И.Уланов, Г.О.Туденов, Д.С.Дугаров болон бэшэшье олон эрдэмтэд үльгэр түүхэ, домог суглуулан бэшэжэ абаһан.

Ц.Жамцарано 1903 ондо «Аламжа Мэргэн, Агуу Гоохон дүүхэй хоёр», “Хаан Ошир хүбүүн” үльгэрнүүдые бэшэжэ абаа.

Д.С.Дугаровай бэшэжэ абаһан “Алтан галуу ноён хүбүүн” үльгэр сооһоо мүнрүүд:

**Сагы үни сагта гэнэ,
Сахилзын хүхэдэ гэнэ ха.
Хүхэ мүнхэ тэнгэрийн
Хүбэлээжэ байха сагта гэнэ...**

МОРИНОЙ СОЛО ДУУДАЛГА

«Эрын гурбан нааданай» бүхэ барилдаан, һур харбаан, мори урилдаан нүүдэл байдалтай монгол угсаатанай бэе тамираа һэргээн, хүсэ шадалаа, шандаһанай шангые, хурса зоригтой, хүдэр бэетэй ябахын мурьсөөн Х-ХII зуун жэлһээ эхитэй гэжэ түүхын хуудаһанһаа мэдэнэбди.

Лама санаартанаа залажа, нютаг нугынгаа обоо уулажа, уһа мурэнөө тахяад, бурхан сахюусандаа мургэн зальбарһанай һүүлээр “Эрын гурбан нааданай” найр эхилдэг.

Урилдаанда хабаадахын тула түхэрээн жэл соо урилдаанай гүйгөөшэ моридые хоридог.

Гүйгөөшэ морин үндэр бэетэй, сомор толгойтой, һарнагар хамартай, амисхал һайтай, дэлһэн, һуулын елэгэнэжэ, үбсүүниинь үргэн, сэхэ нюргатай, хүлын сэхэнүүд байха. һайн гүйгөөшэ адуун һүрэгэйнгөө урдань ябадаг. һорёшон үбэлэй саһаа эхилжэ, гүйгөөшэ мориёо һайн шанартай үбһэ, таря-

агаар хооллуулжа эхилдэг байгаа.

Урилдаанай дүтэлхэ бүри зунай сагта ямар ногоондо гүйгөөшэ мориёо табижа, хэдыдэ уһалхаб, ямар сагта уһанда барихаб, ямар сагта наранда уяхаб гэжэ сахидаг, һорёной үедэ хэды-хэды зайда гүйгөөшөө табижа, урилдаанда бэлдэдэг.

Энэ ехэ һойлто һорёной һүүлээр гүйгөөшэ морид бэлэн боложо, ямар зайда гүйгөөшэ бүхэн гарахаб гэжэ дүрим журам сахигдад тодруулдаг. Гүйгөөшын шодоог жаахан хүнгэн бэетэй байбал, мориндо һайн.

Гүйгөөшэ мориной эзэн урилдаанай урда, морин эрдэниие тархи, ууса дээгүүрнь сагаан эдеэгээр сүршэдэг.

Урилдаанай түрүүлэн ерэнэн гүйгөөшэниие, хазаарайнь жолоо тодон абажа, нара зүб гороолоод, тэрэ үедэнь хадаг бариһан солошон мориной соло дуудан, гоё хоолойгоор татадаг.

Энэ нааданда илагша хурдан гүйдэлтэй моридто, хүлэг хурдан мориной соло һайхан хүсэтэй хоолойгоор, бардама-

ар үгэлэн, аянгатуулан, согтой омогоор соло дуудажа, сэдхэл хүдэлгэхэ:

**Ум сайн, амгалан
жаргалан гарахын орон
Үни эгүүридээ оршохо
болтогой!**

**Тэнсэлгүй олон
хүлэгэй үмэнэ
Түрбэлгүй түргэн
гүйжэ ерэнэн**

**Хүлэг эрдэниин солье
айладханаб!..
Адуунһаань адаглажа
барихан,
Агтаһаань һунгажа
табиһан,**

**Гол газар зэнэжэ,
Гоё шэнжэтэй болгоһон,
Уула газар уяжа,
Урилдаанай шэнжэтэй
болгоһон,**

**Эрхим гүүнэй унаган
Эрхэ сагаан хүлэг!
Төө һөөм шэхэтэй,
Түгэс һайхан бэетэй,
Үһэн бүридөө үзэгтэй,
Үе бүридөө тарнитай,
Шэнгэхэн дэлһэтэй,
Шэрүүн гүйдэлтэй,
Шэн болод турууе
табиһан,**

**Шэгэдхэмэл мүнгэн
һоёе хабиран,**

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

**Үндэр хадын һүүдэр
буляан,
Үргэн шара талые
манаруулан,
Туруугаараа тодхорые
даран,
Тооһоороо дайсаниие
даран,
Заан шэнжэтэй сээжые
дэлбэлзүүлэн,
Загаһан шэнжэтэй
нюргые миралзуулан,
Арсалан шэнжэтэй
сээжые бүмбэлзүүлэн,**

**Аргалиин шэнги уусые
бүмбэлзүүлэн,
Гарууди шубуунай
дэбиһэн мэтэ,
Галзуу заанай гүйһэн
мэтэ,
Ганга мурэнэй
долгилһон мэтэ
Гайхамшагта һүрэгэй
манлай!**

Олон янзын үгэтэй, аянгатай мориной соло түүхын хуудаһанда үлэнхэй.

БҮХЫН СОЛО, "БАРЫН" АЯЛГА

Зэргэ нааданай үедэ газарай ногоон дэбисхэр дээрэ бүхын тэмсээн болоходоо, зоодог, шуудаг, бүһэ, малгай, гуталаа үмдэжэ, бүхэшүүл бээ эһнэжэ, эрэ хүнэй хүсэ шадал, зориг шадабари, бээын хүдэрые шалгадаг.

Барилдаанда ерэнэн хүнэй бээын хүндэ, хүнгэн хэмжүүр байдаггүй. Бүхэ барилдаанай үедэ мэргэн, түргэн, шуран барилдаашан иладаг, юундэб гэхэдэ, дүрэтэй байха ёһотой. Бүхын нэгэн газар шүүрбэл, үбдэгөөрөө газарта хүрбэл, диилдэнэндэ тоотой юм.

Буряад барилдаанай дүрим журам, арга мэхэнүүд, бүхын, эрэ хүнэй ёһотой шалгалта болоно. Барилдаанай наһан, заан, арсалан, абарга г.м.үндэр нэрэ солонуудта олон мурьсөөнэй, олон жэлэй бэе тамираа һорёной ажалай амжалта болоно. Диилдэнэн бүхэ нара зүб тойрон, Хан гарууды мэтэ элин дэлин, барилдаанай тодорһон баяр баясхаланаа мэдүүлэн, дүхэриг, хүрээндээ бусдаг.

Бүхые хүндэлэн, сагаан эдээ амсуулаад, зориулжа, бүхын соло дуудан магтадаг:

**Буряад талын эрэшүүл
Эртэ урда сагуудһаа
Бата бэхээр үзэлсэн,**

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

**Бахин бүхөөр оролсоо.
Баһал шанга барилдаан
Бараг гэнэн хүбүүдһээ
Баатар абарга нэгын онсолоо.
Бара, бара, бароо!**

**Зунай зүлгэ ногоон дээрэ
Зураг шэнги дүхэригөөр
Зоной түрүү хүбүүднай
Золоо туршаад үзэдэг лэ.**

**Арсалан, заан бүхэшүүл
Арад соомнай олон даа.
Аза талаанаар заримдаа
Бүхын соло дуудаял!**

**НОМО НУРШЫН "БАРА – ЭЭ"
Манай арадай һур харбаха ёһо эртэ**

урдын дээдэ үеһөө дамжаһан заншал.

Номо, годли, наадаг гэрэй хоймор хүндэтэй талада үлгэн хадагалаатай байдаг. Энэ эзбсэг эрын һур һүлдэ боложо тодорһон.

Жэгдэ газарта зураахай татажа, 30-40 “һур-бүлэн” 3 алда газар зайда зэргэлүүлэн табижа, хоёр можо боложо, нэгэ-нэгэ түрүү хүнүүдээ уулзуулжа, хэды “үрээ” – хэды шата харбаан болохыень зүбшөөн элирүүлдэг байгаа.

Хэлсэһэн болзортоо булта һурша номошод сугларжа, тэмсээн эхилдэг һэн. һур харбалгын үедэ арад зон сугларжа, можо бүхэнэй талаһаа дэмжэн, “бара” татадаг байгаа.

Харбагшын һур һүлдыеень, хүсэ шадал, мэргэниинь үргэжэ, һүртэйгөөр “баралдаг” (татадаг) юм. Харбагша һур тодоходонь, “лабар” (оноһон тоо) тоологдодог байгаа. “һур – бүлэн” – гэээшэ хониной нооһо монсогойлжо, нимгэн һарьмай арһаар гадарлажа, оён зохёодог байгаа: утань 7-8 см, үргэниинь – 5-6 см. һур харбагшын бүлэн тухада бүри тэрэ можын зон “Бара-ээ, бара даа, зай, хүйхэрэй мэргэн” гэжэ, барлан дэмжэдэг байгаа. Зураахайн бүлэнэй дунда “ласты” тэмдэг табяатай, тэрэниие тухаһан һуршан мэргэндэ тоотой байгаа.

**Алтанхан онотой годлиёо
Алдуулангүй табяарай.**

Аюулгүй даа, гоё даа.

**Зай, хүйхэрэй мэргэн,
Бугын эбэр годлиёо
Булсуу тодохон табяарай.
Буубал даа, гоё даа,
Зай, хүйхэрэй мэргэн,
Бара-ээ, бара даа, зай, хүйхэрэй мэргэн!**

Эршэтэ номын годли шууян ерэжэ, жэрыһэн “һур” бөөмэндэ алдуугүй тудан, “тус” гэжэ онон зохидоор буушаха. Жэгдэ нэгэ аялгаар зон жииеһэ задагай хоолойгоор татан барлаха. Янза буриин хоолой ниилүүлэн, ямаршье һайхан бэ даа, дабтагдашагүй “барын” аялга:

**Монгол угсаата арадай
Молор һайхан заншал соо
Модон эбэр хоёроор
Монсойсо татаһан номо юм.**

Бүгэдэ Буряадай “Алтаргана” нааданай дэлгэрһээр, мүнөө сагта мартагдажа байһан үндэһэн соёлоймнай нэгэ баян һалбаринуудые – үльгэр, түүхэ, домог түүрээлгэ, морин эрдэниин соло дуудалга, абарга бүхын соло магтан дуудалга, һурша номын “бара-ээ” татан һэргэжэ, һөөргөө эхын һүүр арад зонойм сэдхэлдэ шэнгэн, энэ баялигаа мүндэлүүлэн байха угсаата арадайм уялга.

**Ешин-Хорло ГОМБОИН,
Буряад Республикын арадай
артист, арадай дуушан.**

Түүхэдэ ороһон үйлэ хэрэг

БУХА НОЁНОЙ ЕХЭ ТАЙЛГАН

(Үргэлжлэл. Эхинийн 1-дэхи нюурта).

Далахай хууринһаа уг гарбалтай, Буряад нютагтаа нэрэ солотой, мүнөө мэдээжэ "Байгал" театрай хүтэлбэрлэгшэ Дандар Жапович Бадлуев тус хэмжээ ябуулга үнгэргэхэ тухай нэгэ хүни бэшэ ухаан бодол соогоо абаад ябаа. Тэрэнэй ханаһан ханааниинь одоошье бүтэбэ гээшэ. Тэрэ иимэ найханаар найр наадан наярха гэжэ зүүдэн соогоо харагүй хаш.

Дандар Бадлуевай театрай түүхэтэ болоһон "Угайм сүлдэ" болон "Блеск Азии" гэнэн бүтээлнүүд найр наадые ёһоорнь шэмэглээ гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Харин иимэ ехэ найр эмхидхэһын, олон айлшадые угтан абахын тула аргагүй ехэ ажал хэгдээ бшуу. Далахай хууринай ажаһуугшад олон хүни унтангүй, энэ үйлэ хэрэгийг яагаад бүтээхэ тухай ханамжалан хоноо бэээ. Тэдэ нэн түрүүн Таһархай гэнэн газарта тус хэмжээ үнгэргэхэ тухай шиидхэбэри абаа. Хэдэн үдэр соо тэндэ ошожо, газарай эзэнтэй хэлсэжэ, үргэл мүргэл хэжэ, зүбшөөл абаа. Үнэхөөрөөшье, Таһархай хадаа нэрэдээ хүрэхэ, таһаршаһан ольтирог шэнги хооһон газар байгаа. Далахай нютагай ажаһуугшад дары түргэн тэндэ зайн гал оруулжа, багахан хуурин бодхоогоо.

Бухы ажалнай бүтэсэтэй байгаа. Манай нютагай аха дүүнэр, хууринай толгойлогшо Андрей Гомбоевич Зайганов суг хамта нягта харилсаа холбоотойгоор бухы ажалаа хэһэн байна. Эрэшүүл модо отолоо, барилга хээ, мүн эхэнэрнүүд гараа хармаандаа хээд хуугаагүй. Бухы нютагнай хэдэн һара соо энэ найр тухай ханамжалан ябаа, - гээд ажалай ветеран, ород хэлэ бэшэгэй багша Екатерина Дашевна Мадыева хөөрэнэ.

Һайндэрэй түрүүшын гурбан үдэр Буха ноёной тайлган болоһон байна. Эндэ холо, ойрын хүнүүд сугларлаа, мянга гаран шүтэгшэд ерээ гээ һаа, алдуу болохогүй. Тайлган Буха ноёной хууриин хормойдо үнгэргэгдөө. Эгээл эндэ манай мэдэжэ уран зурааша Чингиз Шонхоровой ханаагаар үшөө 2010 ондо Буха ноёной бунхан бодхоогдожо эхилээ. Далахай нютагһаа уг гарбалтай уран зурааша һайхан энэ үйлэ хэрэг бүтээхэдэ, урагшаа ханаатай байгаа. Юуб гэхэдэ, мүргэл шүтөө бүтээхэдэ, угаа хэрэгтэй байра болоод үгэнэ бшуу.

Бөөнэр Буха ноёндоо аяр хахад үдэр мүргэжэ, бухы дэлхэй дээрэ, Түнхэн нютагта амгалан байдал байхын тула үргэл бүтээгээ.

Гурбан үдэр соо Таһархайда олон тоото үйлэ хэрэг болоо. Эдэниие нэлгын баяр ёһололой үедэ Түнхэнэй аймагай толгойлогшо Андрей Гомбоевич Самаринов һайхан үгэнүүдээр нютагаархинаа, сугларһан айлшадаа амаршалаа.

Гараад байһан 2014 ондо манай Түнхэндэ олон тоото һайхан удхатай үйлэ хэрэгүүд үнгэржэ байна. Сагаан һарын үедэ Хойтогोल нютагта бидэ һээр шаалгын найр наада наярүүлһанаа мартанагүйбди. Харин мүнөө Түнхэнэй зүүн захата иимэ томо хэмжээ эмхидхэбэбди. Манай нютагай урдаа хараха хүбүүн Дандар Жапович Бадлуевта энэ жабаланта найр мандаа асарһандань баярланабди. Бухы республикын ажаһуугшад манай иимэ үйлэ хэрэг бүтээхэдэмнай, ямар буянтай хүнүүд Түнхэндэ хуунаб гэжэ гайхан ябана ёһотой. Түрэл нютагаа холо, ойгуур суурхуулхын тула бидэ яһала ехэ ажал хэнэбди, хэжэ-

шьё байхабди, - гээд Андрей Самаринов мэдүүлээ.

Долгито Эрхүү голой хойно, долоон мундгарын хормойдо архиин дуун зэдлээ. Энэ хэмжээндэ 50 гаран хүн хабаадаа. Ахын аймагай айлшан Владимир Семенов Гран-при шанда хүртөө.

Харин "Ёохорой хүни" гэнэн фестивалда Бурядай, Эрхүү можын 20 гаран ансамбльнууд хабаадаа. Эндэ Түнхэнэй аймагай "Хэнгэргэ" болон Доодо-Ивалгын "Гуламта" ансамбльнууд шалгараа.

Бурядай радиогоор дамжуулагдаг суута болоһон "Баян талын аялга" Түнхэндэ анха түрүүшынхидэ зэдэлбэ гээшэ. Бурядаймнай түрүү артистнууд эндэ хабаадажа, олоной шэхэ баярлуулаа, нюдэ хужарлуулаа.

"Живая природа - живая кочевая культура" гэнэн эрдэмэй-практическа конференци Зүүн Сибириин соёлой болон искусствын академи үндэр хэмжээндэ үнгэргөө. Эндэ аха дүү болохо монгол ба буряад үндэһэтэндэ хабаатай һонирхолтой шэнжэлгэнүүд тухай хөөрөлдөөн болоо. Мүн тиихэдэ Урда Солонгосой эрдэмтэд хабаадажа, энэ хэмжээ ябуулга уласхоорондын удхатай болгоо гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Тиихэдэ спортын мүрысөөнүүд эмхидхэгдээ. Усть-Ордагай Юрий Власко, Хэжэнгын аймагай Владимир Минуев гэгшэд барилдаанай абарга бүхэ болжо тодороо. Нур харбалгада Шэнэхээнэй Цыбэнэй Даши-Дондок түрүүлээ.

Түнхэндэ болоһон энэ найр нааданай хэмжээ ябуулгануудтай тодорхойгоор удаадахи дугаарнуудта хүндэтэ уншагшадаа танилсуулхаб.

Борис БАЛДАНОВ.

Авторай фото-зурагууд дээрэ: найр нааданай үедэ.

Табин жэлэй баяр

ТҮРЭЛ ЁУРГУУЛИЙНГАА ҮРГӨӨНДЭ СУГЛАРАЯ

**Энээхэн ганса наһаннай
Эрьежэ дахинаа бусахагүй.
Хэшэгтэй найхан ябахьемнай
Хойто үеынхид мартахагүй.**

1964 оной зун Толтын дунда "хургуулиие 44 хурагшад дүүргээ бэлэй. Богонихон сагай болзорто Сагаан-Нуур хууринһаа хургуулийн байшангуудыг Толтодо зөөгөө хэн. Энэ ехэ ажалыг хургуулийн директор Аркадий Степанович Ирдинеев, Карл Данзанович Балданов гэгшэд эрхим найнаар ударидаһан юм. хургуулийн хурагшад эсэхэ сусахыг мэдэнгүй, гурбан ээлжээн боложо хубаараад, үдэр хүнигүй хүдэлдэг хэн. Шэнэ байшан соо хүүгэд найн сэгнэлтэнүүдээр дүүргэһэн байна. Хоёр хурагшад алтан медальда

хүртөө: Ошоров Баатар, Ирдинеев Сергей. Тэрэ үедэ, миний ханахада, угаашыг бэрхэ багшанар манай хургуулида ажаллаал даа: Хандирова Мария Дашеевна, Зарбактаева Ольга Ринчиновна, Сотникова Софья Доржиевна, Буруева Ксения Трофимовна, Ирдинеева Софья Павловна, Кобелева Александра Даниловна гэгшэд болоно. хурагшадые багшаарнь сэгнэхэ, багшыг хурагшадарнь сэгнэхэ гэдэгтэл, шабинарын ехэнхидээ дээдэ хургуулинуудыг дүүргэжэ, эрхим мэргэжэлтэд боложо гараһан юм. Гүрэнэйнгөө ехэ шагналнуудта хүртэгшэд Пархаева Ешина Сыреновна, Шалбаева Тамара Гундыновна, Армаев Сырен-Доржо Ширипович, Манзаева Зинаида Балдановна, Дылгеровна Сырен-Дулма Доржиевна,

Тулаев Владимир Жамбалович, Емельянова Лариса Михайловна, Сыренова Эльвира Лопсон-Доржиевна, Ускеев Дугар Шоенович, Ошоров Баатар Батуевич, Желаева Лариса Афанасьевна, Бандеева Сэсэг Бадмаевна, Булатов Вячеслав Романович болон бусад. Дээдэ дурдагдашадтай олонхын мүнөөшье хүдэлһөөр, аша гушанараа үргэлсэжэ, улаан нарая үдэр бүхэндэ угтажа, бурхандаа мүргэжэ, буянгаа дэлгэрүүлжэ нууна. Суг хураһан хурагшадтай олонхын хүгшэн наһанайнгаа эхиндэ арай гэжэ хүрэхэ ябаһаар, алтан дэлхэй-тээ хахасашан байна. Жадагаева Намжал, Ункуев Янчиг, Хоборков Сырен гэгшэдыг үетэн нүхэдыг ханан ханан дурсажа ябадаг юм. Бага наһанһаань наадажа, 10 жэл

соо хамта хураһан үеынгөө хани нүхэдтэ: Эза Самбуевна, Софья Самбуевна, Сырен-Дулма Дамбаевна, Тамара Гундыновна, Ешина Сыреновна, Валентина Сындеевна гэгшэдтэ ута наһатай, удаан жаргалтай, үри хүүгэдэйнгээ алыган дээрэ, хүгшэн хүнэй эдлэхэ гурбан зөөлөнийг бүрин хаража ябахыг хүсэнэб. 2014 оной зунай тэндэ (июлийн 12-то) хургуулидаа хамта хураһан нүхэднай булта сугларжа, хүжюүтэй согтой оршон байдалда үдэшээ үнгэргэхыг уржалнаб. **Сырен-Дулма МИТРИКОВА, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, Буряад Республикын габьяата багша, ажалай ветеран.**

Итигэлэй хамбын найндэр

ШЭНЭ ХҮГЖЭМ, ДУУНУУД МҮНДЭЛБЭ

Итигэлэй хамбын найндэрэй хэмжээ ябуулгын шугамаар Буддын шажанда зориулагдан дуу хүгжэмэй харалган үнгэрөө. Конкурс Буддын шажанда зориулагдан дуунууд ба хүгжэмтэ зэмсэгүүд дээрэ наадаха хүгжэмэй зүжэгүүд гэхэн хоёр шэглэлээр үнгэрэхэ байгаа.

БУДДЫН ШАЖАНД МАГТААЛНУУДАЙ ФЕСТИВАЛЬ

Росси гүрэнэй бүхы хотонуудаар Рождествогой фестиваль гэхэн хэмжээ ябуулга үнинһөө жэл бүри эмхидхэгдэдэг. Харин Буддын шажанай дуу хүгжэмэй иимэ түхэлэй харалга эмхидхэхэ тухай Буряадаймнай уран шүлэгшэн Амарсана Улзытуев болон Буряадай Композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ Лариса Санжиева хоёр нэгэдэн бодомжолжо, гурбан жэлэй саана Хамба лама Дамба Аюшеевтэ хандаһан байна. Тигэжэ энэ дэмбэрэлтэ үүсхэл дэмжэгдэжэ, мүнөө жэл хоёрдохиёо үнгэрбэ.

ЮРИЙ ЭРДЫНЕЕВ - МАГТААЛНУУДАЙ ҮНДЭН ТАБИГША ЮМ

Энэ харалганда Хажидма Аюржанаевагай хүтэлбэрилдэг Ивалгын аймагай аман зохёолой бүлгэм Юрий Ирдинеевэй зохёон "Дара Эхын магтаал" гүйсэдхэбэ. Конкурсын гуримаар, энэ харалганда үүлэй хоёр жэлэй туршдаа мүнделһэн дуунууд ба хүгжэмтэ бүтээлнүүд хабаадаха аргатай байгаа. Зүгөөр Юрий Ирдинеев хадаа хүгжэмэй энэ шэглэлэй үндэнэ табигша хэн тула журин гэшүүд энэ бүлгэмэй гүйсэдхэн магтаал шагнажа, харалганай хараада табяа.

Юрий Ирдинеев хадаа хэдэн олон жэлэй туршдаа буддын шажанда хабаатай хургаал, маани, ном судар гүн ухаан соогоо буйлуулжа, зүрхэ сэдхэл соогоо оруулжа, эдэ хүгжэмэй бүтээлнүүд мүнделһэн юм. Энэ магтаалнуудай согсолбори Далай ламын манай орон руу морилходо бэлэг барюулхамнай,

Далай багша иигэжэ хэлэһэн юм: "Энэ ёһотойл гайхамшаг эрдэни, арад зондоо болон ерээдүй үри наһанарта үлөөгдэхэ баялиг гэшээ," - гэжэ Юрий Ирдинеевэй наһанайн нүхэр Лариса Соктоевна мэдээсэбэ.

ҮСӨӨН ХҮГЖЭМШЭД ХАБААДАА

Энэ харалган хэды үни сагай урда тээ сонсохогодон байбашыг, ехэ үсөөн хүгжэмшэд хабаадаа. Тээд журин түрүүлэгшэ Надежда Цибулевагай тэмдэглэээр, манай Буряад орон дотор ехэ үсөөн композиторнууд бии ха.

Хүгжэмшэн Юрий Ирдинеевэй бүтээлнүүдэй аша габьяагаар мүнөө үеын хүгжэмшэд энэ жанраар ажаллаха аргатай бшуу. Залуу хүгжэмшэд өөһэдынгөө хүсэл, дураар буддын шажанай магтаалнуудыг сэдхэлээрэ гаргажа туршажа байһандань, баярыг хүргэхөөр. Дарья Коркина, Александр Русанов гэгшэдыг тэмдэглэхээр. Д.Коркина ехэ бэрхээр, ялас гэмэ зохёол табижа шадаа. Юун тухай бэшэжэ байһанаа мэдэржэ, буряад-монголой аялгада ёһотойл тааралдуулан, сэдхэлһээ гаргажа шадаа, - гэжэ журин түрүүлэгшэ тэмдэглээ.

Искусствоведениин эрдэмэй кандидатай хэлэхээр, үнгэрһэн зуун жэлэй 60-аад онуудһаа абан, манай буряад хүгжэмшэд булта ганса дуу зохёожо эхилээд лэ, оперо, симфони тухай мартажархёо. Тиимэһээ ондоо арадуудта орходоо, буряад хүгжэмшэд үшөөл классическа хүгжэмэй орёо оньһо нюусануудыг бэдэрһээр, өөрын хүгжэмэй органика гэжэ үшөөл хүсэлдүүлжэ шаданагүй.

Харин Юрий Ирдинеев энэ эрмэлзэлээ бэлүүлжэ шадаа бшуу. Тэрэнэй зохёон 66 магтаалнууд энэ хүгжэмтэ шэглэлэй харалганай эмблемэ, тэмдэг, хүлдэ боложо үгэнэ. Эдээнһээл жэшээ абажа, манай хүгжэмшэд бүтээлнүүдыг зохёохо ёһотой,- гэжэ Надежда Цыденовна онсолбо.

ХАРАЛГАНДА ИЛАГШАД ТУХАЙ

Эгээл эрхим дуун гэхэн шэглэлдэ Дарья Коркинагай зохёон "Ом маани бадмай

Харалганай журин гэшүүд

Байра БАЛБУРОВАГАЙ фото.

Амжалта туйлаһан хүгжэмшэд

Л.Санжиева, А.Улзытуев

ТЫВАГАЙ БУДДЫН ШАЖАНТАНАЙ ГИМН ГҮЙСЭДХЭГДӨӨ

Тыва ороной оюутад Зүүн Сибирийн соёлой ба искусствын академидэ хураха үедөө "Хайракан" гэжэ аман зохёолой ансамбль байгуулан юм. Тэрэндэ соёлой алишыг шэглэлэй оюутад хабаадаг. Тэдэнэр энэ харалганда "Эзэр гара" гэжэ дуу шэнээр аранжировко хэһэн байна. Хүгжэмшын Тумат Эртыне гэжэ залуу хүгжэмшэн-оюутан зохёогоо.

Туматай тайлбарилһаар, энэ дуун соо хара морин тухай түүрээгдэнэ. Мүн маани магтаал гүйсэдхэнэ.

Манай нотагта ехэ хурдан хара морин байһан юм. Хашалган хамалганай үедэ тэрэ мориной эзэн хардалгада ороод, тушаагдаһан юм. Тэрэ мориныг мори урилдаанда табиха гэхэдэн, репрессидэ ороһон "арадай дайсанай" морин хабаадаха эрхгүй гэжэ мори урилдаанһаа хоригдоо. Тигэжэ хара мориной баһал хамалганда хорһон тухай дуулагдана, - гэжэ ансамблие хүтэлбэрилэгшэ Тумат Эртыне хөөрэнэ.

Мүн залуу хүгжэмшэд Тыва ороной буддын шажантанай гайхамшаг гимн гүйсэдхөө.

Цырегма САМПИЛОВА.

хум" гэхэн дуун илаба. Дуунай үгэ шүлэгшэн Владислав Түгдэмэй бэшээ.

2-дохи хуурида "На земле Этэгылова" гэхэн Лариса Санжиевагай зохёон дуун гараа, үгэнэ Светлана Нестеровагай.

3-дохи хуури Александр Русановай "Хүсэл" гэхэн дуун эзэлээ.

Хүгжэмтэ зэмсэгүүдэй наадаха хүгжэмэй зүжэгүүд гэхэн шэглэлдэ Лариса Санжиевагай "Послание" гэхэн зохёол шүүбэ. Энэ бүтээл чанза ба фортепиано дээрэ наадагдаа.

2-дохи хуурида Александр Русановай морин хуур ба фортепиано дээрэ наадаха

"Прелюдия" гэхэн зохёол гарба.

3-дахы хуури Тыва Республикын оюутадай "Хайракан" гэхэн аман зохёолой ансамбль эзэлээ.

Мэргэжэлтэ бэшэ хүгжэмшэдэй хоорондо Лудуб Очишов шалгараа.

Мүн энэ харалганда хабаадагшадта баярай бэшэгүүд ба буддын шажантанай нангин шүтөөнэй хүлдэ дүрсэ бэлэглэгдээ. Конкурсно илагшад үглөөдэрын Ивалгын дасанай дэргэдэ үнгэрһэн Буддын шажантанай эгээл ехэ найндэртэ хабаадажа, зохёон бүтээлнүүдэ гүйсэдхөө.

"Буряадай түрүү хүнүүд" конкурсын "Аза талаан - 2014" гэнэн номинацида

ЗҮЖЭГЭЙ ШЭМЭГЛЭЛ БҮТЭСЫЕ ЗҮНТЭЙГӨӨР БЭЛДЭГШЭ

Тайзанай ара талын ажал тухай зүжэг харагшад мэдэдэггүй юм. Юундэб гэхэд, зүжэг харагшын гол анхаралын – зүжэг, зүжэгшэн. Харин тайзанай ара талада хэдэн цехүүд эршэмтэй ажал ябуулжа, зүжэгэй найруулгада бэлдэхлэй ажал богонихон сагай хугаасаа бүтээж үрдидэг юм. Энэ ажалыг хүтэлбэрлэдэг хүнөө зүжэг бэе түхэлөө, үнгэ шэнжээ оложо, хүнийн сагта нойрсодог тайзанашы шэнэ "хубсаһа үмдэжэ үрдидэг". Зүжэг харагшын нюдэнһөө далда бэлдэгдэдэг ажалыг Юрий Николаевич Норбоев хүтэлбэрлэдэг юм.

Уран гартай нарин дархан Юрий Николаевич 1991 ондо Буряад театрай хуви заяагаа холбожо, зохёохы ажаллаа эхилһэн намтартай. Уран дархан Ямпил Агбанович Дашанимаевтай

ударидалга доро тайзан шэмэглэхэ дарханай ажал эрхимээр шудалаад, хүтэлбэрлэгшынгөө наһанайнгаа амаралтада гарахадань, тушаалдань дэбжүүлэгдэһэн. Энэ ажалда хүдэлжэ ябахандаа, театрай эрхим зүжэгүүдэй тоодо ороһон: Д-Р. Батожабайн "Төөригдэһэн хуви заяан", К.Гольдониин "Хоёр эзэнтэй зараса", В.Шекспирэй "Лир хаан", Х.Намсараевтай "Тайшаагай ташуур" гэнэн болон бусадшы олон зүжэгүүдэй шэмэглэл тайзан дээрэ бэлүүлһэн намтартай. Сагаан нарын "Сагаалганай" болон олон тоото һайндэрнүүдэй тайзан уранаар шэмэглэһэн юм. Эдэ бүгэдые тааруулжа бүтээхэ гээшэ тон нарин ажал гэжэ тоологдодог. Театрта бүхы наһаяа зорюулжа ябаһан, ёһотойл уран гартай хүн тайзан дээрэ хаанай ордонһоо эхилээд, бүхэлү хүдөө тосхон, айл бүлын гэр байра, уһа гол, мүрэн далай, хада уула, одото огторгой хүрэтэр уран гар, ухаан бэлигэй хүсөөр жэншэдгүйгөөр, хаража һуһан хүнэй үнэншэмэ тодор бүтээжэ, бэлүүлжэ шадана ха юм. Анхандаа модон хадаһан хоёрор бүхы декораци бүтээгдэдэг һаа, мүнөө үедэ Юрий Николаевичай дурадхалаар түмэр гагнажа бүтээгдэһэн декораци хэрэглэгдэдэг болонхой. Модоор бүтээһэн тайзанай шэмэглэл нэгэл зүжэгтэ зорюулагдажа бүтээгдээд, ондоо зүжэгтэ хэрэглэхын аргагүй һаа, түмэр гагнажа бүтээһэн тайзанай шэмэглэлэй торхонь саашадаашы ондоо зүжэг, наадануудта хэрэглэгдэжэ, мүнгэнэй талаар аргагүй ехэ алмалта боложо үгэһэн байдаг.

Энэ жэшээ ондоошы театрнууд хэрэглэжэ эхилһэн, мүнөөшье энэ болон олон тоото бусадшы асуудалнуудаар зүбшэл, заабари Юрий Николаевичһаа абажал байдаг юм. Иимэ холын хараа бодолтой хүтэлбэрлэгшэ 2008

ондо "Заведующий художественно-постановочной частью театра" гэжэ харюусалга ехэтэй тушаалда дэбжүүлэгдэбэ. Энэ ажалай гол удхыень тобшохоноор тайлбарилханда: зүжэгшэнэй үмдэхэ урда үедэ үнгэрһэн зуун жэлнүүдэй болон мүнөө үеын, элдэб яһатанайшы хубсаһа хунар оёхо; грим; тайзанай шэмэглэл болон жэжэ-божо хэрэгсэлнүүдые бэлдэхэ; тайзан шэмэглэхэ зайн гал; зүжэгэй үедэ хүгжэм, шууяа ябуулха гэхэһээ эхилээд арбан цехүүдтэ ажалладаг зоние хүтэлбэрлэжэ, эдэ бүхы хэрэгүүдые саг болзор соонь бэлүүлхэ харюусалга ехэтэй ажал юм. Юрий Николаевич театрай бэлүүлһэн олон тоото зүжэг, наадануудта хам оролсожо, түсэблэгдэһэн хэрэгүүдэ жэншэдгүйгөөр бүтээдэг. Театр Франциин Ницца, Монголой ниислэл Улаанбаатар, Беларусииин Брест хотонуудта үнгэргэгдэһэн уласхоорондын фестивальнуудта, Хитадай Хайлаар, Нантунь, Саха (Яхадай) Якутск, Нерюнгри, Хакасииин Абакан, Москва, Эрхүү, Шэтэ хотонуудаар үнгэргэгдэһэн гастрольнуудта буряад арад зонийнгоо нюур боложо ябаханда, ажалайн харюусалга улам ехэ, улам үндэр болодог.

Красноярск хотодо үнгэргэгдэһэн "Сибирийн транзит" гэжэ регионууд хоорондын фестивальда Юрий Николаевичай хүтэлбэри доро хүдэлжэ байһан тайзанай ажалшад ороё байдалда, үгтэһэн богонихон болзортон, нарин сэбэрээр ажалаа дүүргээд байхадань, тэрэ театрай зон ехэтэ гайхажэ: "Ямар түргэн, ямар нягтаар ажалаа бүтээжэ дүүргэбэ гээшэбта? Манай тайзанай ажалшад иигэжэ хүдэлжэ һураагүй", – гэжэ үнэнхэ зүрхэнһөө мэдүүлжэ, гайхаа бэлэй.

Али болохо гастроль, фестивальһаа бусажа ерэхэдэе, шан-преми үгүүлжэ гэжэ мэдүүлгэ, хүнэй һануулалтагүй, бэшээд үгэхэ. Холын харгыда ябаханда,

зонойнгоо байха байра, эдихэ хоолынь тааруулжа ябахандаа эхилээд, хуушарһан хубсаһа хунарынь, зэмсэгынь саг соонь хэлгүүлхэ, шэнэлүүлхэ гэжэ оролдохо, али болохо хубиншынь, гэр бүлыншы асуудалнуудтань тон ханалгатайгаар хандажа, зонийнгоо тала хаража, ханаагаа зобожо ябадаг хүтэлбэрлэгшэ юм. Юрий Николаевич эрдэм мэдэсэе үргэдэхэ хүсэлтэй хоёр дээдэ һургуули: Багшын Ехэ һургуули болон ВСГАКИ "Экономика и управление на предприятии" гэнэн мэргэжэлээр дүүргэһэн юм.

Ю.Н.Норбоев эрхим ажалынгаа түлөө Буряад оронойнгоо, Саха (Яхад) Республикын засаг түрын грамота, баярай бэшгүүдээр, Россиин Соёлой министрствын грамотаар шагнагдаһан, "Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрлэгшэ" гэнэн нэрэ солотой юм. Монгол ороной зохёохы ажалтай коллективүүдтэ али олон туһаламжа үзүүлхэһээ гадна, хамтаржа хэһэн ажалынгаа түлөө Монгол ороной "Соёл урлагай отличник" гэнэн энгэртээ зүүжэ ябаханда Хүндэлэлэй тэмдэгээр шагнагдаһан байдаг.

Сугтаа хүдэлжэ ябаһан зон нүхэдэйнгөө дунда хүндэтэй, сэхэ сэбэр зантай, ажалһаа тунхарижа байхагүй урагшаа ханаатай Юрий Николаевич Норбоев түрэл театрайнгаа хүгжэлтын замда горитойхон хубитаяа оруулжа ябаһан шэнэ үеын хүтэлбэрлэгшэ юм. Тэрэ захы хольн Захаминай аймагай Хамни нютагта малшан айлай гэр бүлэдэ түрэнһэн намтартай. Юрий Николаевич наһанайнгаа хани нүхэр Жаргалма Жамбаловнатаяа гурбан хубүүдые, басага хүмүүжүүлжэ, гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргэжэ ябаһан дүүрэн тэгшэ, золтой жаргалтай гэр бүлын эсэгэ мүн.

Доржо СУЛЬТИМОВ.

Медицинын хүдэлмэрлэгшэдэй һайндэртэй дашарамдуулан

ОЛОНДО АША ТУҺАТАЙ, АНХАРАЛТАЙ ВРАЧ

гэжэ Улаан-Үдэ хотын Саяан дээрэхи буудалай хажууда, Карл Марксын гудамжада оршодог 2-дохи поликлиникын II терапевтическэ таһагы даагша, бэрхэ врач, Шэтын мединститут һайн дүүргэһэн, 34 жэл соо мэргэжэлээрэ амжалттай хүдэлжэ байһан Октябрина Цыдынжаповна ДОРЖИЕВА тухай зон, аргалуулхаа ерэгшэд хэлэдэг байна.

Сүүгэлэй дасанай хубараг, удаань эмшэ лама байһан Цыдынжап Доржиев абынгаа нэрые дээрэ үргэжэ, хүнүүды аргалха, абарха гэнэн нангин үүргэтэй врачтай уулзахаа ерэхэдэмнай, туха сүлөөгүй болонхой, хүшэр, хүндэ ажалтай таһагы даагша нэгэндэнь - больницада хэбтэхэ, нүгөөдэдэнь - хирургда бээе үзүүлхэ саарһанууды бэшээр, бэшэ зонийнь ехэ наринаар шалгажа, туһатай зүбшэл заабаринууды хэлэжэ байгаа һэн. Ханадань үлгэгдэһэн "Школа здоровья" тухай (101 кабинеттэ бэшүүлхэ хэрэгтэй), "Неделя раннего выявления сахарного диабета", ханынь бусад биолетень-газетэ сүлөөтэйгөөр хаража байтарнай, угайнгаа мэргэжэл амжалта түгэс бэлүүлжэ байһан бэлигтэй врач нэгэ бага забһарлалтай боложо, ехэ һонёор мэргэжэл, аша туһатай ажал, үхибүүд тухайгаа хөөрөжэ үгэбэ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

"Анха түрүүн Шэтын мединститут дүүргээд, 3 жэлдэ Краснокаменска райондо ажаллаа һэмби. Удаань 1989

ондо Шэтын мединститут дүүргэжэ, мэргэжэлтэ врач болоһон байна. Врач хадаа, минии ханахада, хэды эсэбэритэй ажалтайшы һаа, эгээл нангин, гүнзэгы үүргэтэй мэргэжэл гээшэ. Дахинаа мэргэжэл шэлэхэ болоо һаа, би заабал баһал врач болохо байна. Эды олон жэлдэ хүн зоние эдэгээхэ, туһалха гэнэн зорилгоёо дүүрэнээр

бэлүүлхэ гэжэ үдэр, һүнигүй хүдэлгдөөл даа. Заримдаа саарһа дансануудай талаар ябуулганууд бидэндэ һаад хэдэ даа. Теэд яахабы, сухариха хэрэггүй. Би Улаан-Үдэдэ 3 жэл хүдэлжэ байна, манай отделениин врачнууд 30 гаран мянган хүниие хангадаг. Тиигээдшы үдэр бүри гэхээр Октябрьска районнай үргэдэнэ, үшөө 102-дохи, 113-дахы, 101-дэхи кварталнуудай, Силикатна, Медведчиково, Горький тосхонуудай, Забайкальскиин, Комушкын ажаһуугшадта мединскэ туһа хүргэнэбди. һүүлэй үедэ зүрхэнэй-һудалай үбшэн дэлгэрээ, мууниинь гэхэдэ, залуушуул эдэ үбшэнүүдтэ нэрбэгдэнэ. Тиимэһээ Дээдэ-Онгостойн кардио-түбтэ хүдэлхэ баатай болодоно.

Тиигээдшы зарим залуу зон һүүлэй үедэ пивэ ехээр ууна, тамхи татана. Эндэ хамтын хүсэн (һургуулийн талаһаа, гэртэһинэй үүргэ шухала) хэрэгтэй бшуу гэжэ ханахаар. Тиихэдэ онкологическа үбшэнтэй зон олон боложо байһаниинь голхормоор байнал даа. Эндэ материальна талые ганса харангүй, мүн оюун ухаанай тала, элүүр

энхэ байдал хангаха асуудалнуудта бултадаа анхархар болоолди даа. Манай гэр бүлэдэ, түрэлхид соомнай эмшэд, врачнууд, медресстранууд тон олон: Маргарита Очировна басагамнай Загарайн аймагай түбэй поликлиникын терапевт, Жаргал Дашинаевич хурьгэмнай – хирург. Военврачшы, 3 медресстраншы бии. Бидэ булта мединцын харгые шэлэһэндээ урматайбди, баяртайбди, тиимэһээ бүхы врачнуудта, сүү хүдэлдэг нүхэдтэ ажалдаа амжалттай, ехэ тэсэмгэй, элүүр энхэ байхые, мүнгэтэй, алтаттай, аза жаргалтай байхыень асууһань гэхэдэ, залуушуул эдэ үбшэнүүдтэ нэрбэгдэнэ. Тиимэһээ Дээдэ-Онгостойн кардио-түбтэ хүдэлхэ баатай болодоно.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for ТИВИКОМ channel, listing times and program titles like 'УТРО С ТИВИКОМОМ', 'НОВОСТИ ДНЯ', etc.

СТС-БАЙКАЛ

Table with TV schedule for СТС-БАЙКАЛ channel, listing times and program titles like 'НА ЛЕСНОЙ ЭСТРАДЕ', 'ШАПКА-НЕВИДИМКА', etc.

Table with TV schedule for НТВ channel, listing times and program titles like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', etc.

ПЕРЕЦ

Table with TV schedule for ПЕРЕЦ channel, listing times and program titles like 'АНЕКДОТЫ', 'УЛЕТНОЕ ВИДЕО', etc.

Table with TV schedule for 5 КАНАЛ channel, listing times and program titles like 'БОЛЬШОЙ ФУТБОЛ', 'УТРО НА ПЯТОМ', etc.

Четверг, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for ПЕРВЫЙ КАНАЛ on Thursday, listing times and program titles like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', etc.

РОССИЯ-1

Table with TV schedule for РОССИЯ-1 on Thursday, listing times and program titles like 'УТРО РОССИИ', 'ФУТБОЛ. ГОНДУРАС', etc.

Table with TV schedule for ТНТ channel on Thursday, listing times and program titles like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ТОЧКА ЗРЕНИЯ', etc.

ТНТ

Table with TV schedule for СТС-БАЙКАЛ channel on Thursday, listing times and program titles like 'НОВОСТИ ДНЯ', 'ЕСТЬ РАЗГОВОР', etc.

СТС-БАЙКАЛ

Table with TV schedule for НТВ channel on Thursday, listing times and program titles like 'НТВ УТРОМ', 'СПАСАТЕЛИ', etc.

НТВ

Table with TV schedule for РТР-СПОРТ channel on Thursday, listing times and program titles like 'ФУТБОЛ. НИГЕРИЯ', 'АРГЕНТИНА', etc.

РТР-СПОРТ

Пятница, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for ПЕРВЫЙ КАНАЛ on Friday, listing times and program titles like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', etc.

РОССИЯ-1

Table with TV schedule for РОССИЯ-1 on Friday, listing times and program titles like 'УТРО РОССИИ', 'ФУТБОЛ. КОРЕЯ - БЕЛЬГИЯ', etc.

Table with TV schedule for ТНТ channel on Friday, listing times and program titles like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', etc.

ТНТ

Table with TV schedule for СТС-БАЙКАЛ channel on Friday, listing times and program titles like 'ТЫ И Я', 'ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ', etc.

СТС-БАЙКАЛ

Table with TV schedule for НТВ channel on Friday, listing times and program titles like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', etc.

НТВ

Table with TV schedule for РТР-СПОРТ channel on Friday, listing times and program titles like 'ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПОРТУГАЛИЯ', etc.

РТР-СПОРТ

Table with TV schedule for ТИВИКОМ channel on Friday, listing times and program titles like 'УТРО С ТИВИКОМОМ', 'НОВОСТИ ДНЯ', etc.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for СТС-БАЙКАЛ channel on Friday, listing times and program titles like 'ТЫ И Я', 'ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ', etc.

Table with TV schedule for ПЕРЕЦ channel on Friday, listing times and program titles like 'АНЕКДОТЫ', 'УЛЕТНОЕ ВИДЕО', etc.

ПЕРЕЦ

Table with TV schedule for 5 КАНАЛ channel on Friday, listing times and program titles like 'БОЛЬШОЙ ФУТБОЛ', 'УТРО НА ПЯТОМ', etc.

5 КАНАЛ

Суббота, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

05.00, 07.10, 02.00 Х/Ф "ЛЕОПАРД"
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
08.00 Х/Ф "МЫ ИЗ ДЖАЗА"

РОССИЯ-1

06.55 Х/Ф "ДЕЛО № 306"
08.30 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ

РЕКОРДОВ"
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
12.55 "ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ" (16+)

ТНТ

07.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПО-
ГОДА(16+)
07.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НО-
ВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+).

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 "ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ"
(12+). ЗУРХАЙ

06.30, 09.30 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
07.30 "МУЛЬТФИЛЬМЫ" (6+)

СТС-БАЙКАЛ

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55,
23.25, 00.20, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА
СТС-БАЙКАЛ (0+)

12.35 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕ-
НЕЙ". "ТЕНЬ ЗНАНИЙ" (16+)
14.30 Т/С "СТУДЕНТЫ" (16+)
15.00 "РЕЦЕПТ НА МИЛЛИОН" (16+)

НТВ

06.45 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ"
08.25 СМОТР
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"

ПЕРЕЦ

06.00 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗ-

НИ-2"
07.00, 04.10 Х/Ф "ТЫ - МНЕ, Я - ТЕБЕ"
09.00 Х/Ф "БАРХАНОВ И ЕГО ТЕЛОХ-
РАНИТЕЛЬ"

РТР-СПОРТ

09.25, 13.45, 16.35, 18.40, 20.50 ФУТ-
БОЛ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ
БРАЗИЛИИ

5 КАНАЛ

10.05 М/Ф М/Ф. (0+)
10.35 "ДЕНЬ АНГЕЛА". (0+)
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"

Воскресенье, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.11 ЕРАЛАШ
07.30 Х/Ф "АТЫ-БАТЫ, ШЛИ СОЛДАТЫ..."

РОССИЯ-1

07.05 Х/Ф "ТАЙНА ЗАПИСНОЙ КНИЖКИ"
08.50 Д/Ф "КУЗНЕЦКИЙ АЛАТАУ"
09.20 "СМЕХОПАНОРАМА"

"НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ"
(16+). ПОГОДА
07.45 Х/Ф "ПРОДАННЫЙ СМЕХ"
10.00 "ШКОЛА РЕМОНТА"

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф "НАТАЛЬЯ ВАРЛЕЙ. СКУЧ-
НО БЕЗ ШУРИКА"
07.00 "РАДАР-СПОРТ" (6+). ЗУРХАЙ
07.30 М/Ф

08.30, 16.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-
БАЙКАЛ (0+)
09.00 М/С "МАКС. ДИНОТЕРРА"
09.35 М/Ф "ЛЕСНАЯ БРАТВА"

НТВ

06.55 Т/С "УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОД-
НЯ"

ПЕРЕЦ

06.00 Х/Ф "ЖЕНИТЬБА БАЛЬЗАМИНОВА"
08.00 Х/Ф "ПЛАЩАНИЦА АЛЕКСАН-
ДРА НЕВСКОГО"

10.25 Д/Ф "ТАЙНЫ "АЛЫХ ПАРУСОВ"
11.00 "СЕЙЧАС"
11.10 "ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО" С
МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ. (0+)

ХАНДАЛГА

Хүндэтэ нютагаархид!
Барагхан, Элысун, Хонхино нютагайхид!

Эрэхэ жэлдэ 1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаал-
гын Агууехэ дайнда Илалтын 70 жэлэй ой тэмдэглэ-
хэмнай. Бидэ, мүнөө үеын жаргалтай зон, байлдаанда

2010 ондо Илалтын 65 жэлэй ойдо Барагханай сомондо Илал-
тын паркын барилга эхилээ, Мүнхэ дурасхаалай ном хэблэгдээ хэн.
Һүүлэй жэлнүүдтэ эрхилһэн бэдэрэлгын-шэнжэлгын хүдэлмэрийн

Илалтын 70 жэлэй ойдо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн-
да хабаадаһан бүхы хүнүүдэй дурасхаал мүнхэлхын тула Илалтын
парк соо дурасхаалай ехэ хүшөө барихаар хараалагданхай: алда-
лан унаһан барагханаархидта бодхоогдоһон бахана хүшөө нэльбэн

Нютагай Захиргаан, Депутатуудай зүблэл, Ветерануудай зүблэл,
Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг нютагаархидай зүблэл Барагхан, Элысун,
Хонхино һууринуудай ажаһуугшадта, ажалшадтай бүлэгүүдтэ, эмхи
Зургаануудта, мүн тиихэдэ ондо нютагуудта, аймагуудта, Улаан-
Үдэдэ, бусад хотонуудта болон хизаар нютагуудта ажаһуудаг

Хүндэтэ нютагаархид! Хүн бүхэнтнай зүрхэ сэдхэлээрээ оролдо-
хо, туһа үзүүлхэ гэжэ найданабди. Танай нэрэнүүд тоонто нюта-
гайтнай түүхэдэ орохо.

Он жэлнүүдэй ошобошье, сагай хубилбашье, арад зонойнай
гаргаһан баатаршалга хэзээдэшье мартагдахагүй.

Бюдждһээ гадуур счёт:
42307810109169571396, Хурамхаан нютагай 8601-дэхи ОСБ (ОСБ
№ 8601 с.Курумжан).

Асуудалнуудай гарбал, иимэ дугаартай утаһануудаар хонходо-
ходо болоно:
33-52-70, 62-01-37, 8(30149)92617.

Барагхан нютагай Захиргаан, Депутатуудай зүблэл,
Ветерануудай зүблэл, Улаан-Үдэдэ
ажаһуудаг нютагаархидай зүблэл.

УЧАСТОК, ГАРАЖ.

Тел.: 89833384394 и сдается.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ
В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О
защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и
развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут
присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

5 КАНАЛ

07.40 М/Ф "БРЕМЕНСКИЕ МУЗЫКАНТЫ"
08.00 "АЛЫЕ ПАРУСА". (12+)

Үнэгэрхэн зуун жэлэй аршан зуур

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Энэ фото-зураг 1931 ондо Улаан-Үдэ хотодо буулгадаа. Ц.Дон наһанайнгаа нүхэртээ, Молот, Чингис хүүүүдтээ. Тэг дундань, эгээл дээрэ - Ц.Доной дүү хүүүүн.

Ц.Доной наһанай нүхэр Чимитцу Дэлгыровна хоёр хүүүүдээрээ. Москва хото, 1958-1959 онууд.

Ц.Доной наһанай нүхэр Түнхэнэй Аршаанда амарха үедөө. 1955 он.

Ц.Доной бага хүүүүн Робертын хүүүүн Андрей Дондубон. 1961 он.

Хүршэ Валерий Шульгин. 1954 он.

Хүдөө ажахын институт барилгын үедэ. Олотова Валя, Харульчиева Галя, Балдаева Зоя, Цыбикдоржиева Балма.

Ц.Доной хадам эсэгэ Дэлгэр Гомбоев (Кимэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ байһан), хадам эхэ Дарису Цыреновна, бэринь Дулмасу Дугаровна, аша хүүүүн Баяр. 1951 он.

Нэрэгүй нэхытэ гү, али нэрэшни хэн бэ?

УГАА УҢАНДА ХАЯНГҮЙ ЯБАХА

Хүрһэтэ энэ дэлхэй дээрэ хүн түрэлтэнэй мүнделэн түрэхэдэ, саашанхи ажабайдалдаа нэрлүүлжэ, суурхуулжа, алдаршуулжа ябахын тула нэрэ үгэдэг гээшэ. Нэрэгүй нэхытэ тухай хара баһааа шагнаһан байнаб. Нэхытэ гээшэ ород Никита гэжэ үгэ буряад-шалаа бэшэл даа. Нэрэгүй нэхытэ гэнэн үгын удха, тухайлхадамни, үг омогоошье мэдэхэгүй, нюртаа үнэ - "нэхы нооһо ургуулһан", ёһо заншал сахидаггүй, газарай баһааа гараһан мэтээр аашалдаг хүйхэршүүлэе нэрлэдэг хаш. Тиймэһээ "нэрэшни хэн бэ" гэнэн асуудалда омог дорюунаар омогорхон нагад, би хадаа Доргошо галзууд омогой Сампилай Цэнгын Түмэнэй хүбүүн Данжан гэшэб гэжэ харюусаха эргэтэй.

Хүнэй нэрэ бүхэн өөрын удхатай байдаг. Тиймэһээ алишье арад хүнэй нэрэдэ ехэ анхарал табидог гээшэ. Удхаһаан боложо, буян эшэгтэй нэрэ үгэхые оролдодог байгаа. Мүнөө сагта, бурхан номлолой дэлгэржэ байха үедэ, хүн зон нүзэгшэ болоһон, дасан ошожо, өөрынгөө сэдхэлдэ таарама нэрэнүүдые бэшэжэ бэлдэд, алиень үгэхээ зүбшэл хурадаг бшуу. Харин дасан ошодоггүй сагта үгайнгаа наһатайшуулһаа нэрэ хурадаг байгаа, үгышье наа, багахан үхибүүднэй юундэб даа нялха үхибүүнэй нэрэ хурадагыг үзэһэн байнаб.

Үе саг бүхэндэ өөрын модно гэхэ гү, дэлгэрэнги нэрэнүүд байдаг бшуу. 80-яад онуудта Оюна-Аюнанууд ехэ олон болоо хэн. Мүнөө

сагта Алина, Амина, Номин гэжэ нэрэнүүд дэлгэрэнхэй. Харин манай сагай Сэсэгма, Сэндэма, Сэрэгма, Хандама, Бальжима гэжэ нэрэнүүд ехэ хомор болонхой.

УРДЫН ЗОН ЯМАР НЭРЭ ҮГЭДЭГ БАЙГААБ?

Үхибүүдэ тогтоожо ядаһан гэхэ гү, али гээгдүүлһэн айлууд түрэнэн үримнай үнэр олон боложо, үг гарбалаа үргэлжэлүүлһэй гэнэн бодо-лоор ямар бэ даа амитанай гү, али нэгэ гайхамшаг нэрэ үгэдэг байгаа. Хүнэй нэрэһээ ондоо гү, али Бааһата гэнэн шэнги доройлон татаһан нэрэ үгэхэдэнь, үхэлэй эзэн хэрэглэхэгүй, ами наһыень абахагүй гэжэ бодомжолһон удхатай. Бааһата гэжэ нэрэ Баста гээд нюотаг хэлэн дээрэ болоо хаш? Гэхэтэй хамта, жэшээлэн харабал, урдандаа зон үхибүүдэ Боро хүбүүн, Шарлай, Борлой, Шоно, Яма-ахан, Гүлгэн, Арслан, Хурь-

гадай, Эшэгээдэй, Буха, Бэлтэргэ, Мархай, Гозоони, Шархи, Холхой, Тэхэ гэжэ байгаад нэрэнүүдые үгэдэг байгаа.

Энээнине мүнөө үе сагай зоной обог-фамилинууд гэршэлнэ бэшэ гү? Иимэ нэрэнүүдые үгэхэдэнь, үхибүүд тогтодог, амиды үлэдэг байгаа. Тээд тэрэ үедэ үбшэ хабшан ехэ дэлгэрэнги, эмнэлгэ, арга байха бэшэ, нялха нарай үхибүүд томо болотороо, нилээн үбдэдэг, амиды үлэхэнь хэсүүшэг байгаа ха юм.

ОЛОН ҮХИБҮҮДТЭЙ АЙЛДА БАЙЛГАДАГ ХЭН

Үхибүүдэ наһа баруулһан айлайхи хэнэжэ, ямаршье арга бэдэржэ, үхибүүгээ амиды үлэхыень ехэтэ оролдодог байгаа. наа гараһан нялха үхибүүе ондоо, олон хүүгэдтэй айлда абаашажа, хоёр-гурба наһа хүрэтэр байлгадаг ушар байгаа бшуу.

Тийгэжэ үхибүүд тогтодоггүй айлай үхибүүн олон үхибүүдтэй айлай үхибүүн мэтээр ханагдаад, үхэл тахалһаа абарагдаха гэнэн удхатай хаш.

Гэхэ зуура, үхибүүдтэ нэрэ үгэхэдөө, ламанарта ошо-жо, ямар нэрэ үгөө һаамнай, хүүгэмнай урагшатай, зүб харгытай, хайн хүн боложо ябаха гэшэб гэжэ зүбшэдэг ха юм. Зурхайн ном соо жэлдэнь тааруулжа, одо мүшэдэй харилсаанай зохисотойень хаража, тон таараха, хайн дэмбэрэлтэй түбэд нэрэ үгэдэг ха юм. Тиймэһээ буряадууд ехэнхи ушарта түбэд нэрэтэй байдаг. Жэшэнь, Сэрэн - ута наһан, Буда, Аюша, Дари гэжэ мэтэшэлэн бурханай нэрэнүүд үгтэдэг.

ХҮШЭР, ДААЖА ЯДАХААР НЭРЭ ҮГЭДЭГҮЙ ХЭН

Бурханай гү, али урда-най суута хаан, удаган гү, али цада уулын нэрэнүүдые

үгэхэ ушар байгаа. Урданай зон хүнэй нэрэ өөртөнэ таараха ёһотой гэдэгын дэмы бэшэ. Тийгээд лэ Байгал, Енисей, Амур, Ураал, Наран, Саран гэхэ мэтэ нэрэнүүдые үгэхэдэ, өөгшөөдөггүй байгаа. Эдэ нэрэнүүд хадаа үндэр хүлдэтэй нэрэ ха юм даа. Ехэ удаган, бөөгэй, хашуулай нэрэнүүдые дааж ябахан хэсүү гэдэгын мүн лэ гүнзэги философско удха шанартай ха юм. Гэбэшье зарим ушарта үхибүүнэй ехээр үбдэхэдэ гү, али ябадал хэрэгэйн урагшагүй байхадань, зурхайшан хүнэй даахагүй хүндэ нэрэ үгөөт гэжэ хэлэдэг. Нэрыень нэлгүүлхэдэ, саашадаа үбшэниинь үгы боложо, ажабайдалайн харгы ульгам болодог гээшэ.

Нарай үхибүүндэ нэрэ үгөөд, түрүүшээр тэрэ нэрыень шангаар нэрлэдэггүй байгаа. Юуб гэхэдэ, мүү юумэнүүд нэрыень дуулажархөөд, үхибүүндэ наалта хэжэ, түбэг татаха гэжэ айдаг байгаа. Олон үхибүүтэй айлай эгээл багадань баатарлиг, гоё нэрэнүүд үгтэдэг байгаа.

Мүнөө сагта нэрэ үгэлгэдэ ехэ анхарал табидог болонхой. Байдал ондоо болоо, гэбэшье урдын элинсэгүүдэймнай сахижа, шүтэжэ ябаһан хургаалнуудые анхаржа, ойлгожо, болгоомжотойгоор нэрлэхээр бшуу. Мүнөө сагта гоёор дуулдаг аад, удхань ойлгогдохоор бэшэ нэрэнүүдые үхибүүдтээ үгэдэг болонхой. Жэшэнь, Аяна "аян" гэжэ үгэһөө болон гү? Иимэ нэрэтэй басагахан аян замдал ябаха гэшэ гү? Тиймэһээ үхибүүдтээ нэрэ үгэхэдөө, нилээн бодомжолжо үзөөд, зурхайшанһаа хуража мэдээд, эгээл тааруу нэрэ үгэлэг, дээрэ.

Цырема САМПИЛОВА.

«Хүхюу буряад» конкурсын "Ябаган зугаа" номинацида

НЭГЭТЭ МАНАЙ НЮТАГТА...

1
Нэгэтэ колхозой суглаан дээрэ нэгэ хүн хэлэбэ: "Ехэ ган боложо байна, сабшалан муу, ногоон набтар, зуун метртэ зумбараа харагдана, хори метртэ хулгана харагдана", - гэбэ. Сугларһан зон энеэлдэжэ, ямар тааруулаад хэлэбэш гэлдэбэ.

2
Нэгэ малшанда колхоз шэнэ гэр барижа оруулба. Тэрэ хүниинь хүүлээрнь суглаан дээрэ хэлэбэ: «Юун гэнэн гэр баряабта, үһэнь хуу забууртай, дээрэмнай дангай шорой унана, үдэшэ һамгантаяа орондоо ороходоо, мотоциклистын очкинуудые хээд хэбтэнэбди», - гэбэ. Хүн зон һайса энеэлдэ бэлэй.

3
Урдань колхозой коммунистуудай полит-хэшээл болодог байгаа. Тэрээн дээрэ партийна организациин түрүүлэгшэ нэгэ хүнһөө асууба: «Большевики гэжэ хэд бэ? Большевики хэд бэ?» Тэрэнь бодожо хэлэбэ: «Та урда хуугаашад үсөөн байнат, тийхэдэ таанар большевигүүд болонот, манай эндэ хуугаашад олон халаараа большевигүүд болонобди».

4
Урдань архи уудаг, тогоо нэрэдэг

зонуудаар тэмсэлгын үедэ нэгэ малшанай байрада колхозой ноёд ерэбэ. Тэдэнэр машинаһаа буугаад, нэгэ заахан гэрэйн үрхэнөө утаан гаража байхые хараад, тэрээн тээшэнь гэшхэлдэбэ. Тийгэжэ ябатарнь, эзэниинь урдань гүйжэ гараад: «Тэрэ гэртэ бү орыт, басагадни амаралтадаа ерээд, гал түлижэ, уна халаажа, бээ угаажа байна», - гэбэ. Тэдэнь яахааш ядаад, машинадаа хуужа ябашоо. Үнэхөөрөө тэрэмнай тэндэе тогоо нэрэжэ байһан байгаа.

5
Алдар гэжэ нэрэтэй залуу жолоошон машинаараа зайн галай бахана мүргөөд байба. Тэрэниинь нэгэ багша хүн хараад, ехэ зохидоор зохёон хэлэжэрхибэ: «Алдар хубүүмнай, автомашины жолоошон, экстрa водкын заправкай, электростолбын тормозтой».

6
Хабартаа таряанай газар дээрэ түрүүшын бураздаа гаргахын таряашадай бригадир нэгэ хүндэ найдаад ябаба. хүүлээрнь ерэжэ харан гэхэдэнь, тад ондоо тээшэ татаһан байба. Тийгээд бригадирингаа сулалдахадань, тэрэ трактористань урдаһаан хэлэбэ: «Энэ үргэн ехэ газар дээрэ юугээр багсаажа, трактораа ябуулха

байгаабиб. Тэрэ хада дээрэ нэгэ обогор үлэ хаража ябаһамни, энэ болоол даа».

7
Бэлэдхэлэй класста орожо байһан хүбүүхэндэ ахань үзэг заажа, үзэглэл уншуулжа байба. Ном соонь тэмээн зураатай, доронь «Энэ тэмээн» гээд бэшээтэй байба. «Энээнине уншал даа», - гэбэ ахань. Дүүн уншажархиба: «Энэ нюргаа хухархай морин».

8
Манай нютагта ой тайгамнай ойрохон. Намһаа нэгэ заа саана ажаһуудаг хүн агнаха дуратай байгаа. Намарай бугын дуунай хаһаар тэрэ хүршэмни үглөө бүри туалет ошоходоо, тайга руу хараад, шагнаад байдаг байгаа. Нэгэтэ баһа шагнажа байхадань, огород уһалдаг пластмасс труба баряад, бугын урамдажа байһанда адляар тэрэниинь үлэжэ, харшынгаа саанаһаа дуу гаргабаб. Хараһаар байтарни, тэрэмни гэртэе гүйжэ ороод, буугаа баряад, тужа руу гүйжэ ябашоо. Хойноһоонь хаража, һайса энеэгээ бэлэйб.

9
Нэгэ эхэнэр сүлөө сагтаа ном уншаха дуратай байгаа. Нэгэтэ хүршэнь орожо ерээд: «Заа, шимни баһал

номоо баряад хууна гүш?» - гэбэ. Урдаһаань эхэнэр хэлэбэ: «Һайн ном уншажа хууһада, тэнэг хүнтэй хөөрлэдэхэнөө аяр дээрэ байдаг». Тэрэнь дахин хүүр хэлэнгүй, гаража ябаад, хүн зондо тэрэнээ зугаалжа, өөрөө һайн наадан болоо бэлэй.

И.ЧИМИТЦЫРЕНОВ.

ГАНДАН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Июниин 23, гарагай 2, монгол литын 26, хүхэгшэн үхэрэй, шоройдо хуудалтай, 6 сагаан мэнгэтэй. Газар элдүүрилхэдэ, эһээлтэ табихада, эм бүтээхэдэ, гэр болон бусад байра барихада хайн. Холын харгыда гарахада муу. Үнэ абабал, жаргалтай болохот. Мүн мал худалдахада, аралжаа наймаа хэхэдэ сээртэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 24, гарагай 3, монгол литын 27, улаан бар, түмэртэ хуудалтай, 5 шара мэнгэтэй. Энэ үдэр дэлгэрэнгы ажал хэхэдэ, харгыда гарахада, андалдаа наймаа эрхилхэдэ, дээгүүр тушаалта зонтой хэрэг бүтээхэдэ хайн, хутага хурсад-хахада, тангариг үгэжэ, нүхэд болоходо, сээртэй.

Үнэ абабал, амгалан, буянтай байдал тудаха. Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 25, гарагай 4, монгол литын 28, улаагшан туулай, огторгойдо хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй. Хуулига хэрэг эрхилхэдэ, эд бараа үйлдбэрлэхэдэ, хүршэтээ нүхэсэхэдэ, худалдаа наймаа эрхилхэдэ, хубидаа тунхатай хэрэгүүдэ бүтээхэдэ хайн. Холын харгыда гарахада, үнэ абарада сээртэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 26, гарагай 5, монгол литын 29, шара луу, үһанда хуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй. Энэ үдэр "хүшэр" хэрэгүүдэ бүтээхэдэ, дайсаниие номгоруулхада, холын харгыда гарахада, эм бүтээхэдэ, буянта хэрэг эрхилхэдэ хайн. Мал худалдаха, аралжаа наймаа эрхилхэдэ муу.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 27, гарагай 6, монгол литын 30, шарагшан могой, уулада хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Энэ үдэр хуулига ба "хүшэр" хэрэгүүдэ эрхилхэдэ, эм дом бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" хурал, үдэрэй 14 сагнаа "Мандал Шива" хурал уншагдаха.

Июниин 28, гарагай 7, монгол литын 1, сагаан морин, модондо хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр "зөөлэн" хэрэгүүдэ эрхилхэдэ, худаг малтаха, модо тарихада, өөрынгөө үмсын газар дээрэ түрүүшынхидэ нүхэ малтахада, буянта хэрэг эхилхэдэ хайн. Холын харгыда гарахагүй, үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Баян Намсарай" хурал, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Июниин 29, гарагай 1, монгол литын 2, сагаагшан хонин, хийдэ хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй. Буддын шананай сан абахада, шэнэ тушаалда томилогдохо, эмнэлгэдэ ороходо, хуули баталхада ба сүүдэй заргын шийдхэбэри гаргахада, эм бүтээхэдэ, буянта хэрэг эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Бурхан Баабай" хурал, үдэрэй 14 сагнаа "Дамдин Дорлиг" хурал уншагдаха.

Энэ зурхай "Гандан" дасанай гэбгы - Зоригто лама (6-дахи таһаг) бэлдээ.

РЕДАКЦИҺАА: "Буряад үнэн" сониной байгша оной майн 29-нэй дугарта манай корреспондент Б.Бальбуравагай бэшэһэн "Буряад уран зохиол социальна утаһанда" гэжэ гаршагтай статья соо буруу мэдээн үгтэһэн байна. Уран зохиолшо Ц.Цырендоржиевай "Хододоо үдэр байдаггүй" гэжэ роман Ивалгын дасанай туһаламжаар хэблэлдэ гараһан гээд бэшээтэй. Ц.Б.Цырендоржиевай хэлэһээр, энэ номой нара харахада, лама Нимажап Илюхинов туһалһан юм. Хүндэтэ Цыдыг Балдановичһаа хүлисэл гуйнабди. Зохиохы ажалдатнай амжалта, ажабайдалдатнай аза жаргал хүсэнэбди.

Дурасхаал

ЭНЭРХЫ СЭДЬХЭЛ

ЭНЭРХЫ хайхан сэдхэлтэй, энэрэл хайрата эгшэ, дайнай ара талын ажалай ветеран - түбэдөөр ута наһа эдлэхэ хүлдэ заяатай Сэрэнжаб Жигжитова XV Рабжуунай түгэсэжэ байха үедэ 1924 оной модон хүхэ Хулгана жэлэй нүүлшын үүри нарын 20-до Буряад-Монголой АССР-эй Агын Бурядай национальна тойрогой Дулдаргын аймагай Шандали нютагта Хориин арбан нэгэн эсэгын Оргодоу Бодонгууд угай Шадангууд хүхүүрэй Жабай Жигжит Сэрэмпилай Сэндэмэ хоёрой зургаан үхибүүтэй бүлэдэ хоёрдохи үринь боложо түрэнэн юм.

Гараха түрэхэһөө хүбэлгэн хоног, долонгир, али бүхы юумэндэ, түбһэндэ бэрхэ, хүл жорхой Сэрэнжаб хургуулида оро-тороо, аба, эжыдээ гар үзүүрэй туһалагшан болоо һааб даа.

Арбаад наһатай боложо ябахандаа, басагахан Шандали-ингаа эхин шатын хургуулида хурахаа ороһон байгаа. Тиин абгай дүрбэдэхи класс амжалтатай хайнаар дүүргэжэ, Магтаалай бэшгэ абаа хэн. Зүгөөр дайнай урда тээхи хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ хуралсалаа үргэлжэлүүлжэ шадаагүйшые һаа, Сэрэнжаб абгаймнай уран хурса үгэтэй, үльгэр онтохо хөөрэхэдөө, нилээд бэрхэ байһан гэшэ. Теэд энэшые талаар гайхалһан гэлһэнэй үлүү хаш даа. Ушарын гэхэдэ, 1930-дахи онуудта бэлигтэй бэрхэ уран зохиолшо, драматург, Зүдхэли нютагһаа гарбалтай Дондог-Ринчин Намжилон, арадай багшанар Бадма-Базар Намсарайн, Түмэндоржо Анандаев гэгшэд хэшээл үнгэргэхэдөө, үхибүүдые аман зохиолдо дуратайгаар, зүрхэ сэдхэлдэнэ ротойр, ухаандань хадуугдатар хургадаг байгаа бшуу.

1938 ондо эхин шатын хургуулиа дүүргэһэнһээ хойшо 14-тэй басаган хуралсалаа орхижо, Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой юрын ажалшан боложо, нютагайнгаа арадай ажахые өөдөн үргэлсэхын тула 50 гаран жэлэй хугасаа соо элдэб ажалда хүдэлһэн байгаа. Дайнай үедэ түрэлхидтээ хамта хони харалсажа, энэ талаар бүхы ажалда дүршөө хэн. Бүхэли үдэртөө хони адуулха, ноһо хайшалха, брынээдэ һу һааха, дахалай хурьгадта үгэхэ, тураһан, үбшэлһэн хонидые тордихо үһнэ абалсаха гэхэ мэтэ ажал хонишодто барагдаха бэшэ даа. Эгээл энэ үедэ 16 наһатайдаа абгай моринһоо унажа, дүрөөдөө шэргүүлдэжэ ябатараа, бурханай хайраар хүлынь мултаржа, гэмтэн гэмэлтэнгүй үнгэрһэн байгаа.

Ехээр айһандаа тэрэ хойшодоо мори огто унаагүй хэн даа. Тигэжэ тэрэ 1941-1945 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда шэн габьяатайгаар ажаллажа, дайнай ара талада үнэн сэхээр хүдэлһэнэйнгөө түлөө медалаар шагнагдаһан байгаа.

Хойшодоо хадамда гаража, айл бүлэ болоходоо, Сэрэнжаб Жигжитова ажахынгаа Хуушан-Шандалиин, Бүйлөөһэтын фермэнүүдтэ хаалишанаар ажаллаһан байгаа. Бүйлөөһэтын

Сэрэнжаб Жигжитова

Шандали нютагайхид Баруун үндэрэй обоо тахилгын үедэ - абгаймнай наада захадань зүүн талаһаа

фермэдэ хаалишад Мүнхын Галиндиб, Түмэнэй Хандама, Жигжитэй Сэрэнжаб, Дамдинай Зыдыгма, Жигжитэй Хандама, Должидой Дарима болон бусад ажалладаг хэн ха. Тиин ажахын бүхы гэшүүд Ворошиловай болон Свердловской нэрэмжэтэ колхозой урган хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа орууһан, горитой туһа нэмэри хэһэн алдартай. Хонишоноор, хаалишанаар хүдэлжэ, ондоошые юумэ хэхэ үедөө Сэрэнжаб Жигжитова үнэн шударгы ажал хэрэгэйнгээ түлөө КПСС-эй Шэтын обкомой, ажалладай депутадуудай областной Советэй, партиин Агын тойрогой, Дулдаргын аймагай комитетүүдэй, ажалладай депутадуудай Советүүдэй, мүн түрэл ажахынгаа правленийн Хүндэлэлэй грамотануудаар, Баярай бэшгүүдээр, дурасхалай бэлгүүдээр шагнагдаһан байха юм. Наһанайнгаа амаралтада гараһан хойноо дайнай ара талын ажалай ветеран Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда илалта шэрээлсэһэнэй 50, 60 ба 65 жэлэй ойн дурасхалай медальнуудаар шагнагдаа хэн.

Дунда абгаймнай Дамдинай Дашиниада, Сэдэнэй Дамдинжабта хадамда гарахада, 6 үхибүүтэй - 4 хубүүд, 2 басагай боложо, энхэргэн хайрата эгшэмнай Эхын алдар

солын хоёрдохи шатын медалаар шагнагдаһан юм. Тэдэнэй дундаһаа мүнгэшэ дархан, алдар солотой механизатор, олзын хэрэг эрхилэгшэ, агроном-химик, хүдөө ажахын бэрхэ мэргэжэлтэд ургажа гаранхай. Мүнөө энэ бүлэдэ 16 ашанар, зээнэр, 11 гушанар болон зээнсэрнүүд үндын ехэ боложо байна.

Һүүлэй үедэ долоон хоног бүхэндөө хасарай телефоноор абгайдаа хонходоходо, «Хэн бэ?» гэжэ харюусаха. Улаан-Үдэһөө Бата-Мүнхэ дүүтэнтнай хонходожо байна гэхэдэ, ехэл хүхихэ, эльгэлхэ даа. Тиин бүхы нонин хорьмоггоо хөөрэлдэжэ, уулзаһан юумэдэл тарадаг һэмди даа.

Хайрата эгшымнай оршолонто энэ дэлхэйһээ халижа ошоһоор 49 хоногын үнгэржэ байна. Бүхы наһан соогоо хүндэ туһалхал гэжэ хүсэжэ, оролдожо ябаһан сагаан ханаатай, эльгэ нимгэнтэй, энэрхы хайхан сэдхэлтэй абгаймнай нангин дурасхаал, арюун сэлмэг шарай, хэһэн хэрэг үхибүүдэйн, түрэлхидэйн, нютагаархидэйн зүрхэ сэдхэлдэ хэтэдээ мүнхэ үлэхэл.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Буряад үнэн
Бүтээгч ардаһан сонин

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия

Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батеев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Д.Б. Гуродармаева, С.Б. Байминова.

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь
21-67-81 - выпускающий отдел
21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир"
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

Адрес РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ:
670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАОУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия
Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г.
www.burinen.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография».
Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 18.06.2014 в 17.00 - по графику; 18.06.2014 г. в 17.00 - фактически.
Объем 4 п.л. Заказ №1691. Тираж - 4200 экз.

Цена свободная.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж).
Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

«Буряад үнэндэ» хэблэгдэнэи хүүлээр

УУЛЗАЛГЫН БАЯР

Илалтын хайндэр хүн бүхэнэй зүрхэ сэдхэл хүдэлгэдэг гэжэ бултанда мэдээжэ. Манай ахай Михаил Батуевич энэ ехэ аймшагтай дайн байлдаанда хабаадажа, хэды шархатабашье, амиды мэндэ гэртээ бусаһан юм. Хатуу шэрүүн байлдаанай газарта нүхэсэн дайн дайшалхы нүхэр Батамүнхэ Нимаевые ходо ханажа, хэдэн дахин бэдэрэлгэ хэһэн, теэд мэндэ ябаханда, дайнһаа амиды ерэхыень мэдэнгүй, наһа бараа һэн. Ахаймнай Шэтын областиин Могойтын районой Сагаан-Уула нютагһаа гарбалтай.

“Буряад үнэн” сонин ехэл хэрэгтэй “Үнгэрһэн зуун жэлэй агшан зуур” гэхэн гаршагтай хуудаһа бэлдэжэ, нёдондо апрель соо дахин ахайнгаа 3 фото-зураг хэблүүлһэмнай, нүхэрэйн үри хүүгэд уншажа, бидэ бултаараа уулзажа, танилсаабди. Батамүнхэ Нимаевичай басаган Галина Батомункуевна Буряад орондоо мэдээжэ барилдаашан Илья Санжиевич Гармаевый наһанайн нүхэр, жэл бүри майн 9-дэ уулзажа байа гэжэ дурадхал оруулжа, энэ жэлэй хайндэртэ маанадые Хушуун-Үзүүр нютагһаа уриба. Бидэ “Табан хурган” гэхэн мүргэлэй газар энэ нютагта дүтэ гэжэ ойлгоод, тэндэ мүргэхэ дуратайгаа ойлгуулбабди. Таанад ерэхээл мэдэгты, заал наа ошоно бээбди гэжэ найдүүлба.

Энэ жэл Илалтын хайндэр урданайһаа үргэнөөр, нүр жабхалантайгаар болобо. Ахайн одхон хүбүүн Абидатан эсэгынгээ фото-зураг барижа, «Мүнхэ полк» гэхэн жагсаалда хабаадаһанайн хүүлээр, Хушуун-Үзүүр нютаг зориробди. Абиды, Саша хүбүүн, Арюна басаган, наһанайн нүхэр Люба, Цыбжит абжаань, Роберт хуряахай, Янжима абжаань, жолоодо манай хүрэгэн Доржо, бэриин дүү Оксана хоёр хүнгэн машинада һуужа, Хушуун-Үзүүр тээшэ шуууулбабди.

Барай дабаан дээрэһэ “дүтэлжэ ябанабди” гэжэ хонходоходомнай, харгын уулзуурта угтахабди гэжэ найдүүлба. Уданшьегүй бултаараа уулзажа, түрүүн “Табан хурганда” мүргөөд ерээ гэжэ хэлсэбди.

Хушуун-Үзүүр дээгүүр гаража, зүүн тээшэ шэглэн ябахаданнай, манай Ага нютагтай нюсэгэн гүбээ хаданууд шэнги харгын хоёр хажуугаар набтархан дуйр сагаан ша-

рахан сэсэгүүд жэрүлдэнэ. Бүхэли үбэлдөө хотын шулуун байшан соо үбэлжэһэн бидэ хоёр хүгшэд хүхилдэн, хүдөө нютагтай тала дайдын гоё хайхание хужарлан адагланабди. Ямар гоё, яһан эртын сэсэгүүд гэшэб гэжэ Цыбжид басаганһаа һурабаб. Энэ сэсэгүүды манай нютагта хүхын гутал гэлсэдэг, Агада сэнхир хүхэ үнгэтэй, Буряад нютагта иимэ сайбар шарахан үнгэтэй юм гэбэ. Харгын ямаан хүрэг хүндэлэн гараба, тээ саана үхэр малнууд бэлшэнэ. Табан хурганһаа олохон зон буужа ябаба.

Иимэл хүнэй мүргэдэг шүтөөн ха юм даа гэжэ сэдхэбэ. Дээшээ гарахаданнай, ёһотойл 5 хурганда адли хүшөө шулуунууд, саанань үшөө үндэр хүмэг шулуунууд болон хэдэн модод, тэрээндэн хүхэ хадагууд уяатай, доохонуур үндэр, һөөгүүдтэ зурамууд үлгөөтэй. Зуланууд бадарна, хажуугаарнь сагаан эдээн табяатай. Ёһотойл үргэлэй газар юм байна даа гэжэ сэдхэмээр. Иимэ хайхан шүтөөндэ хүзүглэн гоороо хэбэбди, мүргэбэбди. Эндэл хоёр дайшалхы нүхэдэй гурбан аша хүбүүд танилсаба. Эдэнэр нёдондо уялгата

ил Батуевичай ашанар үбгэ эсэгэнэрэйнгээ нэрэ һүлдые доро унагаахагүй, уг узуурайнгаа ёһо заншалые сахижа ябахал байха гэжэ найданабди.

Һөөргөө бусалгандаа Түгнын сагаан талануудаар хужарлан, зорихон айлдаа буубабди. Тохой нютагһаа танилсахаяа ерэхэн Нина абжаа түрүүтэй угтажа байба.

Энэ айлай газар талаһаань харахада, ажалша малша айл гэжэ тухайлмаар. Газарань автотарк гэхээр олон машина, трактор, үбһэ сабшадаг косилка, һүрилдэг болон түмэр гагнадаг элдэб хэрэгсэлнүүд, хорёо соонь сагаан, эрээр зүһэтэй гоёхон эрэ тахяанууд оог хуугай табилдана.

Гэртэ ороходомнай, мүнөө үеын сагта тааруулан монгол туургата арадай яб гэмэ байдал. Бурхан тахил, эрэ хүнэй һүлдэ алталмал ташууртай, мүнгэн тоборюулгатай, арһан дүрөөбшэтэй буряад эмээл, хазаар ногтоёо тодхоотой, ханадань морин хуур үлгөөтэй, гэрэй эжын тариһан гоё хайхан үнгэтэй янза бүрийн сэсэгүүд, халуун, хүйтэн уһан соргодонь, душ, санузел тааруулаатай.

“Энэмнай манай эхэ, эсэ-

Дайшалхы нүхэд Михаил Батуевич Батамүнхэ Нимаевич хоёр

Саша Батуев, Мунко Нимаев, Батор Гармаев ашанарын

“Табан хурганай” дэргэдэ

албая дүүргэжэ ерээ: Мүнхэ хүбүүн машзаводто хүдэлнэ (хүдөө ажахын академи дүүргэһэн инженер-механик), Баатар хүбүүн энэ намар барилдажа, чемпион болоһон, мүнөө бээе һорилгын спорто, Саша хүбүүн ВСГУТУ-гай оюутан. Дайшалхы нүхэдэй Батамүнхэ Нимаевич, Миха-

гын гэр гэшэ, минии дүүжэн үлгы шагтагалдаг гохо тэрэ байна” гээд, үнээгэй бахана харуулан, гэрэй эзэнэй дүүнь Будажаб Санжиевич хөөрөбэ. Нина абжаань эсэгэ Батамүнхэ Нимаевич тухай дулааханаар уяран хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ: “Абамнай Тохой нютагтай плодотом-

нигто наһанайнгаа амаралта болотор хүдэлһэн, маанадые шангаар бадашажа оройдоо байгаагүй даа”.

Би багаһаа морин эрдэнидэ дуратай аад, адуун хүрэгын дүтэ бэшэ аа гү гээд һурахадам, урагшаа мүнөө холошог байна гэжэ ойлгобод.

Илья Санжиевич минии һонирхол таажа, “зундаа гүүнэй һү сэгээгэй салгидаха үедэ ерэбэлтнай, зохисотой байха даа” гэбэ.

Унага дааганай дэбхэншэн тангаршаахые, булад туруугаараа газар сабшан, урда хоёр хүлөө дээрэ үргэн, торгон дэлһэтэй хүзүүгээ нугалан, шэхэнүүдээ һэрмылгэн, мантан азаргын үүрхэхэ, ханхинаса инсагаалхыень дуулаа наатнай, талын ёһотойл хүгжэм гэхээр байха даа.

Буряад арадайнгаа ёһо заншал сахиһан, табан хушуу малаа үдхэжэ, ажалараашье, сэдхэлээрээшье, бээе шадалаараашье бата, 7 дахин бүхэ барилдаагаар Буряад Республикын абарга болоһон Илья Санжиевич Гармаев мүнөө үеын баатар лэ байна даа!

Буряад оромнай уужам даа! Иимэ ехэ ажал эрхилхэ шадалтай аха нүхэрһөө жэшэ абаха, адуу малаа үдхэжэ, айраг тараг салгидуулха басагад, хүбүүд байхал байха гэжэ сэдхэхээр, Улаан-Үдээ баяртай бусабабди.

Янжима БАЗАРОН,
Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.
Гэр бүлын архивһаа.

Амаршалга

Сэсэг Константиновна Ухинова эдэ үдэрнүүдтэ алтан дэлхэй дээрэ түрэхөөр 55 наһанайнгаа ойн баярые тэмдэглэжэ байна. Тэрэ Хурамхаанай аймагтай Уланхаан нютагта Константин Изиевичэй, Ханда Цыдыповнагай эбтэй зетэй ажалша малшадай бүлэдэ 6 үхилүүдэй 4-дэхинь боложо мүндэлһэн.

Үзэсхэлэн хайхан байгаалитай, аршаан булагаар бурьялһан Догдоо гүүртэдэ хамсыгаа шаман ажаллаһан. Ажал гэшэ жаргал гэлдэжэ, үйгүй урматай ябаһан суг ажаллаһан нүхэдөө дурсадаг. Ажалдаа амжалтатай хү-

дэлһэнэйнгөө түлөө аяр холо Румыни, Болгари ошохо ерэхэн. Олон шагнал, грамотануудшые байха даа. Баабайнгаа нэрэ нэрлүүлжэ ябаһан Булад хүбүүниинь тон харюусалгатай, журамтай, бэрхэ, шуран, хайралха сэдхэлтэй. Тэрэ БГСХА-гай агрономическа факультет дүүргээд, 2 жэлэй туршада магистратурада һуража гараһан.

Түрэлхидтөө, нүхэдтөө ходоодоо халуун сайтай, элбэг хэшэгтэй, нүхэд олонтой, ажалдаа амжалтатай, аяг зангаар зохид Сэсэг Константиновнаадаа үрээлэй дээжые 55 наһанайн ойн баярта хүргэнэбди:

Бурхан багшын үршөөһэн гурбан эрдэнидэ хүртэжэ ябаарайгты, Мандаһан үглөө бүриие үрээлэй үгөөр угтажа, Үлзы хэшэгтэй, үргэн харгытай, Үнэн олон нүхэдтэй, Ажалдаа амжалтатай, Ажабайдалдаа зол жаргалтай Ажаһуухатнай болтогой.

Амаршалагшад:
Челпановтанай,
Дугдановтанай бүлэнүүд.

